

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра банківської справи

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

(підпис)
“ ____ ” _____ 20__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності
072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
за освітньою програмою «Міжнародний банківський бізнес»

на тему: «Банківська конкуренція: оцінювання та регулювання»

Виконавець:

студентка 4зф8 групи ЦЗФН
Трофіменко Альона Ігорівна

/підпис/

Науковий керівник:

к.е.н., доцент
Гаркуша Юлія Олександрівна

/підпис/

АНОТАЦІЯ

Трофіменко А.І. «Банківська конкуренція: оцінювання та регулювання»
Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування
за освітньою програмою «Міжнародний банківський бізнес»
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, 2026 рік

У роботі розглянуто теоретичні основи банківської конкуренції. Досліджено правове регулювання конкурентної боротьби на ринку банківських послуг. Проаналізовано стан конкурентного середовища на вітчизняному ринку банківських послуг. Досліджено конкурентну позицію АТ КБ «Приватбанк». Вивчено характерні ознаки банківської конкуренції в умовах цифровізації. Досліджено вплив державних банків на конкурентне середовище ринку банківських послуг. Запропоновані шляхи удосконалення регулювання конкуренції на ринку банківських послуг.

Ключові слова: банк, ринок банківських послуг, конкуренція, монополія, цифровізація

ANNOTATION

Trofimenko A.I. «Banking competition: assessment and regulation»
Qualifying work on obtaining a bachelor's degree in the specialty
«072 Finance, Banking and Insurance»
for the educational program «International banking business»
Odessa National Economic University
Odessa, 2026

The paper examines the theoretical foundations of banking competition. The legal regulation of competition in the banking services market is studied. The state of the competitive environment in the domestic banking services market is analyzed. The competitive position of JSC CB "Privatbank" is studied. The characteristic features of banking competition in the conditions of digitalization are studied. The influence of state-owned banks on the competitive environment of the banking services market is studied. Ways to improve the regulation of competition in the banking services market are proposed.

Key words: bank, banking market, competition, monopoly, digitalization

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ БАНКІВСЬКОЇ КОНКУРЕНЦІЇ	7
1.1. Теоретичні аспекти банківської конкуренції: сутність та види	7
1.2. Методи банківської конкуренції та її оцінювання	14
1.3. Правові основи регулювання банківської конкуренції	20
Висновки до розділу 1	26
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СТАНУ КОНКУРЕНТНОЇ БОРОТЬБИ НА РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ	28
2.1. Аналіз конкуренції на ринку банківських послуг України	28
2.2. Характеристика конкурентних переваг банків на вітчизняному ринку банківських послуг	37
2.3. Оцінка конкурентного положення АТ КБ «Приватбанк»	44
Висновки до розділу 2	51
РОЗДІЛ 3 ТРАНСФОРМАЦІЯ БАНКІВСЬКОЇ КОНКУРЕНЦІЇ В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	54
3.1. Розвиток банківської конкуренції в умовах цифровізації	54
3.2. Вплив державного капіталу на конкурентне середовище ринку банківських послуг України	65
Висновки до розділу 3	73
ВИСНОВКИ	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	78
ДОДАТКИ	84

ВСТУП

Актуальність. Банківська конкуренція є однією з ключових передумов ефективного функціонування фінансової системи та важливим чинником забезпечення стабільності економіки держави. У сучасних умовах глобалізації, цифровізації фінансових послуг і розвитку фінтех-технологій конкурентне середовище банківського сектору зазнає суттєвих трансформацій. Посилення конкуренції між банками сприяє підвищенню якості банківських продуктів і послуг, впровадженню інноваційних технологій, зниженню вартості фінансового обслуговування та розширенню доступу клієнтів до сучасних фінансових сервісів. Водночас надмірна концентрація ринку, нерівні конкурентні умови та вплив державного регулювання можуть обмежувати розвиток добросовісної конкуренції у банківському секторі.

Особливої актуальності проблема оцінювання та регулювання банківської конкуренції набуває в умовах цифрової трансформації економіки та нестабільного макроекономічного середовища. Сучасний банківський ринок характеризується активним розвитком мобільного банкінгу, open banking, технологій штучного інтелекту, Big Data та появою нових учасників фінансового ринку – фінтех-компаній і необанків. Це призводить до зміни традиційних механізмів конкурентної боротьби та потребує вдосконалення підходів до оцінювання рівня конкуренції й інструментів її державного регулювання.

Важливу роль у забезпеченні ефективного конкурентного середовища відіграють державні регулятори, зокрема Національний банк України та Антимонопольний комітет України, діяльність яких спрямована на підтримання стабільності банківської системи, захист прав споживачів фінансових послуг та створення рівних умов функціонування для банків різних форм власності. У зв'язку з цим дослідження теоретичних і практичних

аспектів банківської конкуренції, методів її оцінювання та механізмів регулювання є важливим напрямом сучасних економічних досліджень і має значну практичну цінність для розвитку банківського сектору України.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження та удосконалення теоретичних та практичних аспектів банківської конкуренції та розробка напрямів удосконалення механізмів регулювання та оцінки.

Відповідно до мети кваліфікаційної роботи були сформовані такі *завдання*:

- визначити сутність і види банківської конкуренції;
- дослідити методи банківської конкуренції та її оцінювання;
- опрацювати правові основи регулювання конкуренції на ринку банківських послуг;
- провести аналіз конкуренції на ринку банківських послуг України;
- проаналізувати конкурентні переваги банків на ринку банківських послуг;
- охарактеризувати конкурентну позицію АТ КБ «Приватбанк»;
- вивчити розвиток банківської конкуренції в умовах цифровізації;
- дослідити вплив державних капіталу на конкурентне середовище ринку банківських послуг України.

Об'єктом дослідження є ринок банківських послуг України.

Предметом дослідження є конкурентні відносини на ринку банківських послуг

Методологія дослідження. У кваліфікаційній роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, а саме: метод наукових абстракцій, методи аналізу та синтезу, метод порівняння, табличний метод, індукції та дедукції, метод коефіцієнтів та методи графічного зображення, статистичні методи.

Інформаційною базою дослідження є: нормативно-правові акти України та інших країн, постанови та інструкції Національного банку України,

наукові публікації українських та зарубіжних вчених, матеріали наукових конференцій та аналітичні матеріали відповідних державних органів.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ БАНКІВСЬКОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

1.1. Теоретичні аспекти банківської конкуренції: сутність та види

Сталий економічний розвиток країни в значній мірі залежить від ефективності функціонування ринку банківських послуг, адже саме на цей сегмент покладені функції акумуляції, розподілу і перерозподілу тимчасово вільних фінансових ресурсів, спрямування їх у пріоритетні галузі, підтримки важливих секторів економіки. Особливої актуальності це набуває в умовах нестабільності та невизначеності, спровокованих світовою пандемією та повномасштабним вторгненням, в результаті чого ризики фінансово-економічної діяльності значно зростають, а бізнес потребує постійної фінансової підтримки. Одним із факторів забезпечення ефективної діяльності банків є наявність конкурентного середовища, контрольованого рівня концентрації ринку банківських послуг, використання дієвих цінових та нецінових методів конкуренції [1, с. 37].

Доцільно розпочати дослідження з визначення сутності категорії «конкуренція», адже саме це поняття є центральним у контексті даної роботи.

Конкуренція є основним інструментом регулювання ринкової економіки та являється важливим поняттям, що виражає сутність ринкових відносин.

Аналіз визначення сутності даної дефініції дав змогу систематизувати підходи до трактування та виділити наступні:

1. Конкуренції як суперництво господарюючих суб'єктів на ринку з метою досягнення найбільш високих результатів діяльності;
2. Конкуренція як механізм регулювання попиту та пропозиції на ринку;
3. Конкуренція як суперництво традиційного способу господарювання з інноваційним [2, с. 75; 3, с. 127].

Вітчизняні вчені І.А. Дмитрієв, І.М. Кирчата, О.М. Шершенюк у процесі дослідження дійшли висновків, що конкуренція – це економічна боротьба,

суперництво між відокремленими виробниками продукції, робіт, послуг щодо задоволення своїх інтересів, пов'язаних з продажем цієї продукції, виконаних робіт, наданням послуг одним і тим же споживачам. Також науковці уточнюють, конкуренція як економічна категорія є проявом об'єктивних процесів у господарській діяльності: зниження витрат виробництва або задоволення потреб споживачів. Діяльність спрямована на конкурентну боротьбу при цьому виступає в якості видимої її частини [4, с. 12].

Вчений С.М. Мельник пропонує за умови розгляду конкуренції у широкому розумінні трактувати як механізм вирішення економічних протиріч між учасниками ринку та як конкурентну боротьбу за певний предмет конкуренції з безпосередніми конкурентами [5, с. 101].

На думку колективу авторів Р.М. Безус, Л.М. Курбацька, І.Г. Кадирус, А.С. Донських, Д.В. Воловик банківська конкуренція – це економічне суперництво між окремими банками за придбання та утримання споживачів на найбільш вигідних умовах реалізації фінансових продуктів. Також науковці уточнюють що конкурентна боротьба відбувається в тому числі і з небанківськими фінансовими посередниками, у ході якої вони прагнуть забезпечити собі провідні позиції на фінансовому ринку [6, с. 60].

У наукових працях вітчизняних учених І.О. Лютого, О.О. Солодкої конкуренція в банківській сфері визначається як динамічний процес, спрямований на розширення ринкової частки, збільшення обсягів продажів банківських продуктів і послуг, досягнення високого прибутку, використовуючи інструменти маркетингу [7, с. 75].

Досить лаконічне визначення банківської конкуренції пропонує науковець Л.О. Руда, вказуючи, що це суперництво між учасниками ринку банківських послуг [8, с. 59].

Отже, на основі проведеного аналізу наукових підходів до визначення поняття «банківська конкуренція», можна зробити висновок, що це динамічний процес суперництва банків, в процесі якого вони спрямовують свої зусилля з метою розширення частки на ринку фінансових послуг.

Ми погоджуємося з вітчизняним науковцем Л.В. Жердецькою, яка в наукових працях доводить, що «економічні категорії «ринкова концентрація» та «конкуренція» (інтенсивність конкурентної боротьби) є взаємопов'язаними та взаємозалежними, однак не є тотожними поняттями, адже ринки з високим рівнем концентрації часто характеризуються зниженою інтенсивністю конкурентної взаємодії між учасниками. Водночас слід наголосити, що лише показники концентрації не дозволяють сформулювати достатньо обґрунтовані висновки щодо стану конкурентного середовища на банківському ринку. Зокрема, навіть за умов високої концентрації ринку банківських продуктів і послуг зберігається конкурентна взаємодія між провідними банківськими установами на рику [9, с. 383].

Концентрація ж на ринку банківських послуг на думку колективу авторів А. Ігнатюк та В. Колоші – це зосередження економічно значущих показників, зокрема капіталу, активів, персоналу, кредитного та депозитного портфелів, у межах одного або декількох банківських установ. Також вчені зазначають, що таке зосередження здійснюється шляхом нарощування фінансових ресурсів, а також через процеси злиття та поглинання фінансових інституцій з метою максимізації прибутку та посилення присутності на ринку банківських послуг [1, с. 37].

У зв'язку з цим доцільно зазначити, що комплексна оцінка інтенсивності конкуренції повинна ґрунтуватися як на аналізі рівня ринкової концентрації, так і на дослідженні характеру конкурентного суперництва між учасниками ринку.

На ринку банківських послуг конкуренція проявляється між окремими банками, які конкурують за акумуляцію вільних ресурсів, обслуговування клієнтів, кредитування тощо. Вони пропонують різні умови кредитів, депозитів, відсоткові ставки та рівень комісій, щоб бути більш привабливими для споживачів. Банки в процесі обслуговування покращують якість та швидкість надання послуг. Також на ринку існує конкуренція між банками та небанківськими фінансовими установами, такими як кредитні спілки,

ломбарди, лізингові та факторингові компанії, фінтех-компанії та платіжні сервіси. Вони пропонують схожі фінансові послуги часто з більш простими або швидшими умовами. Основні рівні банківської конкуренції зображені на рис. 1.1.

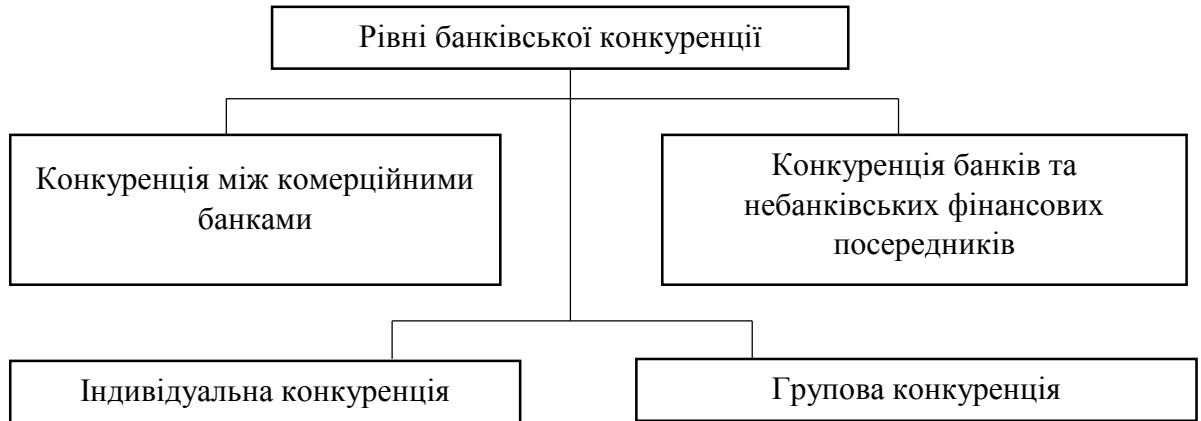

Рис. 1.1 Рівні банківської конкуренції

Джерело: власна розробка автора

Слід додати, що індивідуальна конкуренція передбачає змагання окремих учасників, тоді ж як групова – це вид конкуренції, за якого на ринку змагаються не окремі фірми, а групи підприємств або галузі. У такій ситуації одна група фірм, зокрема, банки конкурують з іншою групою, наприклад, фінтех-компаніями або кредитними спілками, пропонуючи подібні товари чи послуги.

У ході даного дослідження доцільним є розгляд класифікації видів конкуренції, оскільки це має практичну цінність для учасників ринку, що функціонують в умовах конкурентного середовища та може сприяти прискоренню процесу адаптації підприємств до конкретного типу ринкової конкуренції, що домінує на відповідному ринку. Види банківської конкуренції зображені в табл. 1.1.

Отже, розглянуті підходи до класифікації банківської конкуренції свідчать про її суттєвий вплив на діяльність банківських установ, оскільки формування та обґрунтування стратегії їхнього розвитку безпосередньо залежить від характеру конкурентних відносин на ринку банківських послуг, а також на фінансовому ринку в цілому.

Таблиця 1.1

Види банківської конкуренції

Ознаки	Види	Характеристика	
Залежно від предмету конкуренції	Загальна	Конкурентами є усі фінансові інститути, які вступають у конкурентну боротьбу	
	Предметна (формальна)	Конкурентами вважаються фінансові установи, які надають послуги одного типу	
	Функціональна	Конкуренція фінансовими інститутами які надають однотипні послуги	
За ступенем конкуренції	Досконала	Модель ринку з великою кількістю продавців і покупців і жоден з них немає значного впливу	
	Недосконала	Монополія.	Домінування на ринку одного учасника.
		Олігополія	Домінування невеликої кількості учасників на ринку.
		Монополістична	Значна кількість гравців на ринку, їхні послуги схожі, але диференційовані. Спостерігається обмежений вплив на ціну послуг.
За територіальною приналежністю	Регіональна	В межах одного регіону, області	
	Національна	В межах всієї країни	
	Міжнародна	В межах декількох країн	
	Глобальна	У світовому масштабі, без чітко визначених країн	
Залежно від методів	Цінова	Конкуренція за рахунок зниження витрат фінансових послуг	
	Нецінова	Використання будь-яких законних засобів зниження цін задля залучення нових клієнтів	
Залежно від дотримання норм і правил	Сумлінна	Конкуренція, яка здійснюється відкрито на ринку з повним дотриманням чинного законодавства й етичних норм	
	Несумлінна	Конкуренція, яка здійснюється на ринку з повним або частковим порушенням чинного законодавства й етичних норм	
Залежно від отриманих результатів	Реальна (ефективна)	Реальна (ефективна) - динамічна конкуренція, яка стимулюється прагненням до одержання надприбутків за рахунок конкурентних переваг;	
	Потенційна	Потенційна - інтереси підприємств розрізнені в часі та просторі	

Джерело: складено автором за матеріалами [10, с. 78]

Ринкові відносини характеризується складним поєднанням механізмів конкуренції та монополії. Цей специфічне поєднання зумовлює формування різноманітних моделей ринкових структур, кожна з яких має чітко визначені критерії. Зокрема, виокремлюють чотири базові типи ринку, що різняться за

рівнем інтенсивності конкурентної боротьби – від стану досконалої конкуренції до її повної відсутності в межах чистої монополії. Порівняльний аналіз моделей ринку за основними економічними критеріями зображений в табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Порівняльний аналіз моделей ринку за основними економічними критеріями

Характерні ознаки	Модель ринку			
	Чиста конкуренція	Недосконала конкуренція		
	Досконала конкуренція	Монополістична конкуренція	Олігополія	Монополія
Кількість учасників на ринку	Велика	Багато	Декілька (2-4)	Один
Бар'єр доступу до ринку	Відсутні	Незначні	Значні	Значні
Державне втручання	Відсутнє	Відсутнє	Помірне	Присутнє
Контроль над ціноутворенням	Відсутній	Допустимий у вузьких межах	Обмежений взаємною залежністю, посилення у випадку таємної змови	Значний
Можливість отримання прибутку	Низька	Середня	Висока	Висока
Нецінова конкуренція	Відсутня	Використання реклами, товарних знаків, торговельних марок	Типова, зазвичай, у випадку створення диференційованого продукту	Зазвичай реклама та зв'язки з громадськістю

Джерело: складено автором за матеріалами [11, с. 41; 12, с. 7]

Фундаментальна залежність у цих структурах полягає у зворотному зв'язку між ринковою владою суб'єкта господарювання та рівнем конкуренції: здатність окремого підприємства чинити визначальний вплив на ринкові процеси призводить до зростання його монопольного становища та нівелювання конкурентних засад. Проте в сучасних умовах найбільш поширеними є моделі недосконалої конкуренції. Вони інтегрують властивості вільного ринку та монопольних утворень, створюючи середовище, де жоден

економічний агент не володіє абсолютним домінуванням. Обмеженість контролю над процесами ціноутворення в таких моделях виступає фактором розвитку здорової конкуренції, що, у свою чергу, позитивно впливає на добробут споживачів через розширення доступу до якісних товарів та послуг, зокрема фінансового типу [11, с. 40].

Досконала конкуренція визначається як модель ринкової структури за якої сукупність чисельних суб'єктів господарювання реалізує ідентичну продукцію чи послуги, не маючи важелів індивідуального впливу на механізм ринкового ціноутворення. Основними ознаками функціонування такого ринку є відсутність інституційних чи економічних бар'єрів для входу та виходу на ринок, а також забезпечення повного доступу до інформації усіх учасників. У реальній економіці майже немає ринків, які повністю відповідають цим критеріям. Однак наближеним до такого типу ринку може бути валютний ринок, де курс валют встановлюється в результаті попиту та пропозиції [13, с. 141].

Монополістична конкуренція характеризується низкою відмінностей порівняно з досконалою конкуренцією. По-перше, на ринку представлені не однорідні, а диференційовані товари та послуги. По-друге, відсутня повна інформаційна прозорість для учасників ринку, внаслідок чого їхня поведінка не завжди відповідає класичним економічним моделям. По-третє, учасники ринку намагаються розширити власні конкурентні переваги шляхом диференціації продукції. По-четверте, вхід нових суб'єктів господарювання на ринок ускладнюється через наявність певних переваг у вже діючих гравців [14, с. 75].

Монополія передбачає функціонування одного гравця на ринку, що пропонує товар чи послугу, які не мають близьких замінників. У цих умовах суб'єкт господарювання-монополіст організовує свою діяльність з урахуванням потреб потенційних споживачів. Водночас штучна монополія може формуватися внаслідок державного регулювання, зокрема через встановлення обмежень або надання виключних прав окремим підприємствам

чи особам. Загалом монополія характеризується такою ситуацією на ринку, коли незначна кількість продавців, а часто один, має можливість здійснювати вирішальний вплив на ринкові умови, зокрема на процес формування цін.

Олігополія – це структура, що характеризується домінуванням обмеженої кількості суб'єктів господарювання, чия стратегічна поведінка чутлива до цінової політики конкурентів. Фундаментальними ознаками даного типу ринку є невелика кількість учасників, диференціація або однорідність продуктів чи послуг [15, с. 8].

Конкуренція у банківському секторі характеризується високим рівнем розвитку її форм та значною інтенсивністю. Стрімкий розвиток інформаційних технологій і каналів комунікації зумовлює розширення географічних меж функціонування банків. Водночас розширення переліку банківських продуктів сприяє поглибленню диверсифікації банківської діяльності, що, у свою чергу, веде до подальшого посилення конкурентного середовища.

1.2. Методи банківської конкуренції та її оцінювання

В умовах безперервного інтенсивного розвитку, модернізації та адаптації банківського сектору особливого значення набуває посилення конкуренції на національному ринку банківських послуг. Це є необхідною передумовою ефективного виконання банківською системою своїх функцій щодо забезпечення економічної стабільності держави, а також підвищення рівня конкурентоспроможності та здатності до ефективного функціонування в умовах нестабільності та невизначеності [16, с. 80].

Головні критерії якості банківських послуг можуть бути визначені як сукупність параметрів, що відображають рівень їхньої привабливості та ефективності для клієнтів зображені на рис. 1.2.

Рис. 1.2 Критерії якості банківських послуг

Джерело: складено автором за матеріалами [11, с. 41; 12, с. 7]

До основних критерії якості банківських послуг відносяться:

- Економічна вигідність. Характеризується співвідношенням вартості послуги та її якісних параметрів, що визначає ступінь доцільності її використання клієнтом. В умовах високої еластичності попиту на банківські продукти саме цей критерій часто є вирішальним при виборі банківської установи.

- Гарантованість виконання та повнота надання послуг. Базуються на фінансовій стабільності банку, а також на надійності його технологічних і організаційних процесів. Особливого значення даний критерій набуває для послуг, що передбачають відповідальність банку, зокрема депозитних операцій, де клієнт очікує не лише отримання доходу, але й гарантованого повернення коштів.

- Багатоваріантність форм надання послуг. Дана характеристика передбачає гнучкість у способах обслуговування клієнтів, адаптацію умов до

їхніх індивідуальних потреб, а також розробку альтернативних варіантів оформлення та оплати банківських продуктів.

- Доступність послуг. Визначається рівнем наближеності банківської інфраструктури до клієнтів, зокрема через розвинену мережу відділень і філій, а також розвитком Інтернет-банкінгу.

- Комплексність обслуговування. Полягає у здатності банку забезпечувати повний спектр фінансових послуг в межах однієї установи, що є особливо важливим для корпоративних клієнтів.

- Дотримання банківської таємниці. Є ключовою умовою довіри клієнтів до банківської установи, особливо з боку фізичних осіб та малих і середніх підприємств, які є найбільш вразливими до ризиків розголошення фінансової інформації.

- Якість банківського обслуговування. Даний критерій значною мірою визначається професійним рівнем персоналу та станом матеріально-технічної бази [11, с. 41; 12, с. 7].

Серед додаткових критеріїв конкурентоспроможності банківських послуг слід виділити:

- Раціональність витрат часу на обслуговування. Передбачає мінімізацію часових витрат клієнта з урахуванням його потреб та специфіки операцій;

- Зручність режиму роботи банку. Впливає на доступність послуг та ефективність використання часу клієнтів;

- Культура обслуговування. Відображає професійність персоналу, індивідуальний підхід до клієнтів та рівень комунікації;

- Комфортність умов обслуговування. Формує загальне враження клієнтів і впливає на імідж банківської установи [11, с. 41; 12, с. 7].

Конкуренція на ринку банківських послуг реалізується у двох основних формах – ціновій та неціновій. Характерні ознаки цінової та нецінової банківської конкуренції зображені на рис. 1.2.

Рис. 1.3 Характерні ознаки цінової та нецінової банківської конкуренції

Джерело: складено автором за матеріалами [17]

Цінова конкуренція ґрунтується на використанні ціни банківських продуктів і послуг як ключового інструменту конкурентної боротьби, зокрема шляхом зниження тарифів, процентних ставок або запровадження більш

вигідних умов обслуговування клієнтів. Основним методом впливу в межах цінової конкуренції виступає саме ціна, яка визначає рівень доступності та привабливості банківських послуг для споживачів і одним з важливих факторів вибору.

Нецінова конкуренція, своєю чергою, передбачає застосування інших механізмів підвищення конкурентоспроможності, серед яких важливе місце займають якість обслуговування, впровадження інноваційних технологій, рівень цифровізації банківських процесів, репутація банку та ефективність маркетингової діяльності тощо. Використання таких методів сприяє формуванню довгострокових конкурентних переваг банківської установи на ринку банківських послуг.

Рівень конкурентоспроможності банківської установи характеризує ефективність її діяльності у процесі формування, утримання та зміцнення ринкових позицій. При цьому конкурентоспроможність банку визначається здатністю банку адаптувати власні послуги до потреб споживачів, а також ефективно протидіяти негативному впливу чинників зовнішнього середовища [18, с. 123].

Оцінювання конкурентоспроможності банку є комплексним і багатоаспектним процесом, який потребує використання різних підходів та методичних інструментів. Це зумовлено тим, що рівень конкурентоспроможності банку формується під впливом сукупності внутрішніх і зовнішніх чинників. До внутрішніх факторів належать фінансовий стан установи, якість банківських послуг, професійний рівень персоналу та ефективність управлінських рішень. Водночас зовнішні фактори охоплюють економічну ситуацію, регуляторне середовище та рівень конкуренції на фінансовому ринку.

Вибір методів і методик оцінювання визначається цілями проведення аналізу, зокрема потребами внутрішнього управління, інтересами інвесторів або вимогами регуляторних органів. Крім того, важливе значення мають доступність інформаційної бази, особливості функціонування банківської

установи та поточні ринкові умови. Для забезпечення об'єктивності та всебічності оцінювання доцільним є застосування поєднання кількох методичних підходів [19; 20, с. 330].

Методи та методики оцінювання кредитоспроможності банку зображені на рис. 1.4.

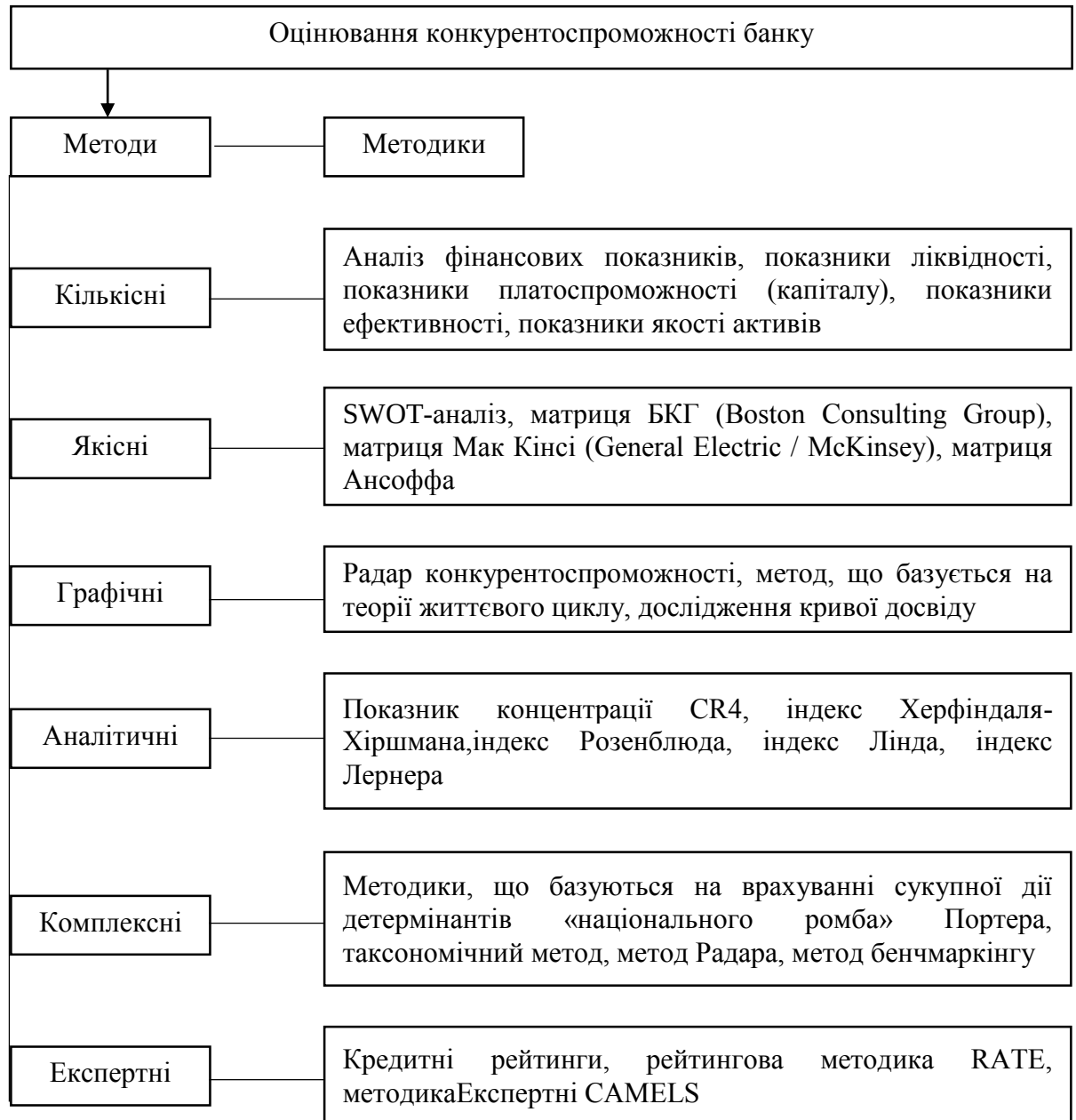

Рис. 1.4 Методи та методики оцінювання кредитоспроможності банку

Джерело: складено автором за матеріалами [20, с.331]

Отже, банківська конкуренція є важливим чинником розвитку фінансового ринку та підвищення ефективності діяльності банківських установ. Використання різних методів конкуренції сприяє покращенню якості банківських послуг, зміцненню ринкових позицій і підвищенню рівня довіри клієнтів. Оцінювання конкурентоспроможності банків потребує комплексного підходу, який передбачає врахування як внутрішніх, так і зовнішніх факторів впливу. Застосування сучасних методик аналізу дає змогу своєчасно визначати конкурентні переваги банку та формувати ефективні напрями його подальшого розвитку.

1.3. Правові основи регулювання банківської конкуренції

Правове регулювання діяльності банків – це важлива функція державних регуляторів, яку вони виконують з метою забезпечення стабільності банківської системи. Важливим напрямком регулювання – дотримання достатнього рівня конкуренції на ринку банківських послуг.

Економічна конкуренція посідає важливе місце в умовах ринкової економіки, оскільки виступає одним із основних елементів механізму її саморегулювання та формою практичної реалізації ринкових відносин. Вона забезпечує узгодження попиту і пропозиції, а також сприяє формуванню рівноважного рівня ринкових цін. У законодавстві розвинутих держав світу значна увага приділяється питанням регулювання конкурентних відносин і запобігання процесам монополізації економіки. Зокрема, органи державної влади та антимонопольні інституції Сполучені Штати Америки і Європейський Союз постійно вдосконалюють нормативно-правову базу у сфері конкурентної політики та здійснюють інформаційно-роз'яснювальну діяльність серед суб'єктів господарювання і споживачів щодо важливості

підтримки добросовісної конкуренції та обмеження монопольних проявів [21, с.].

Конкуренція на ринку банківських послуг в Україні регулюється сукупністю законодавчих і нормативно-правових актів, які визначають правила функціонування банківської системи, захист економічної конкуренції та повноваження державних органів у цій сфері. Основні нормативні акти регулювання банківської конкуренції в Україні зображені на рис. 1.5.

Рис. 1.5 Основні нормативні акти, що регулюють банківську конкуренцію в Україні

Джерело: складено автором за матеріалами [22-26]

Також до даного переліку можна віднести нормативно-правові акти Національний банк України – постанови, інструкції та положення НБУ, які регулюють порядок надання банківських послуг, ліцензування, економічні нормативи та вимоги до діяльності банків. А також рішення та рекомендації Антимонопольний комітет України, що спрямовані на контроль за

дотриманням конкурентного законодавства та запобігання антиконкурентним діям у банківському секторі.

У сукупності ці нормативні акти формують правову основу функціонування конкурентного середовища на ринку банківських послуг України.

Безпосереднє регулювання питань захисту економічної конкуренції здійснюється насамперед на підставі Закон України «Про захист економічної конкуренції» та Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції»

Закон України «Про захист економічної конкуренції» визначає правові засади підтримки та захисту економічної конкуренції, обмеження монополізму в господарській діяльності і спрямований на забезпечення ефективного функціонування економіки України на основі розвитку конкурентних відносин [25]. Основні положення Закону України «Про захист економічної конкуренції», що регулюють конкуренцію на ринку банківських послуг зображені у табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Основні положення Закону України «Про захист економічної конкуренції»,
що регулюють конкуренцію на ринку банківських послуг

Стаття	Характеристика
1	2
Стаття 4.Державна політика у сфері розвитку економічної конкуренції та обмеження монополізму	Визначає банки як суб'єктів господарювання, на яких поширюється дія конкурентного законодавства. Це закріплює їх рівність з іншими учасниками ринку.
Стаття 6.Антиконкурентні узгоджені дії суб'єктів господарювання	Забороняє будь-які домовленості між банками (наприклад, щодо цін, тарифів, розподілу ринку), які можуть призвести до обмеження конкуренції.
Стаття 13. Зловживання монопольним (домінуючим) становищем на ринку	Регулює ситуації, коли банк або група банків має значну ринкову владу та може встановлювати дискримінаційні умови або необґрунтовано підвищувати вартість послуг.
Стаття 15.Антиконкурентні дії органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю	Забороняє державним органам (включно з регуляторами) створювати умови, які спотворюють конкуренцію на банківському ринку.

Продовження табл. 1.3

1	2
Стаття 16. Заборона делегування повноважень органів влади та органів місцевого самоврядування	Стосується випадків, коли суб'єкти ринку або органи влади можуть створювати нерівні умови для банків.
Стаття 22. Концентрація суб'єктів господарювання	Регулюють злиття, поглинання та інші форми концентрації, що є особливо важливим для банківської системи через вплив на рівень конкуренції.
Стаття 23. Учасники концентрації суб'єктів господарювання	
Стаття 24. Випадки, в яких необхідне одержання дозволу на концентрацію суб'єктів господарювання	
Стаття 25. Підстави надання дозволу на концентрацію суб'єктів господарювання	Встановлює обов'язковий контроль за великими угодами, які можуть вплинути на структуру банківського ринку.

Джерело: складено автором за матеріалами [25]

Зокрема у Стаття 24. «Випадки, в яких необхідне одержання дозволу на концентрацію суб'єктів господарювання» зазначено, що концентрація може бути здійснена лише за умови попереднього одержання дозволу Антимонопольного комітету України чи адміністративної колегії Антимонопольного комітету України, зокрема якщо учасниками концентрації є банк для розрахунку вартості активів та обсягів реалізації банку використовується десята частина вартості його активів [25].

У Закон України «Про банки і банківську діяльність» питання конкуренції безпосередньо регулює стаття 53 «Забезпечення конкуренції у банківській системі». У ній визначено, що банкам забороняється:

- укладати угоди з метою обмеження конкуренції та монополізації ринку банківських послуг;
- вчиняти дії, пов'язані з недобросовісною конкуренцією;
- створювати умови, які можуть призвести до порушення принципів добросовісної конкуренції [23].

Також до регулювання конкурентного середовища опосередковано належать:

- Стаття. 19 «Банківська ліцензія», в якій зазначається умови отримання банківської ліцензії та долучення банків на ринку банківських послуг;

- Глава. 5 «Реорганізація банку», статті якої, а саме: Стаття. 26 «Способи реорганізації банку, Стаття. 27 «Умови реорганізації банку», Стаття 28. «Рішення про реорганізацію», Стаття. 29. «Угода про злиття або приєднання» присвячені реорганізації банків, механізмам злиття та приєднання, які впливають на концентрацію банківського капіталу;

- Стаття 47. «Види діяльності банку», де зазначено види діяльності банків;

- Стаття 66. «Форми регулювання банківської діяльності», що встановлює повноваження Національний банк України щодо регулювання діяльності банків та здійснення банківського нагляду [23].

У Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» норми поширюються на всі суб'єкти господарювання, зокрема й банки. Закон спрямований на запобігання неправомірним конкурентним практикам у сфері надання фінансових та банківських послуг.

Зокрема Стаття 15⁻¹. «Поширення інформації, що вводить в оману» має особливе значення для банківської сфери, оскільки стосується неправдивої інформації щодо умов кредитування, депозитів, тарифів чи інших фінансових послуг та запобігає формування асиметрії інформації у процесі надання банківських послуг.

Також законом передбачена відповідальність за недобросовісну конкуренцію у вигляді штрафів, пені, відшкодування завданої шкоди, спростування неправдивих, неточних або неповних відомостей про конкурента [26].

Слід додати, що у Закон України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» містяться положення, які опосередковано регулюють конкуренцію на ринку фінансових послуг. Закон визначає правові засади функціонування ринку фінансових послуг, встановлює єдині вимоги до діяльності фінансових установ та забезпечує рівні умови доступу учасників до ринку. Особлива увага приділяється питанням прозорості діяльності фінансових компаній, захисту

прав споживачів фінансових послуг і державного нагляду, що сприяє формуванню добросовісного конкурентного середовища.

Крім того, закон передбачає недопущення дискримінаційних умов діяльності фінансових установ та надає регуляторним органам повноваження щодо контролю за дотриманням законодавства у сфері фінансових послуг [27].

Діяльність банківських асоціацій у сфері регулювання конкуренції полягає насамперед у формуванні засад добросовісної конкурентної поведінки, представництві інтересів банківського сектору та сприянні розвитку прозорого конкурентного середовища. Банківські асоціації виступають посередником між банками, державними органами та регуляторами, беручи участь у розробленні нормативно-правових актів і вдосконаленні механізмів функціонування фінансового ринку.

Важливим напрямом їх діяльності є розроблення рекомендацій та професійних стандартів щодо етичної поведінки банків, недопущення проявів недобросовісної конкуренції, захисту прав споживачів фінансових послуг і забезпечення інформаційної прозорості. Крім того, банківські асоціації здійснюють аналітичну та консультативну діяльність, проводять професійні форуми, обговорення та навчальні заходи, спрямовані на підвищення ефективності конкурентної політики у банківському секторі.

В Україні вагому роль у цьому напрямі відіграють Незалежна асоціація банків України та Асоціація українських банків, які представляють інтереси банківської спільноти, взаємодіють із Національний банк України, Антимонопольний комітет України та органами державної влади з питань удосконалення конкурентного середовища на ринку банківських послуг. Таким чином, діяльність банківських асоціацій сприяє підвищенню рівня конкуренції, стабільності та ефективності функціонування банківської системи України [28; 29].

Отже, в Україні сформована достатня нормативно-правова база для регулювання конкуренції банків на ринку банківських послуг та недопущення монополізації ринку.

Висновок до розділу 1

На основі дослідження, проведеного в розділі 1, зроблені наступні висновки:

Банківська конкуренція – це динамічний процес суперництва банків, в процесі якого вони спрямовують свої зусилля з метою розширення частки на ринку фінансових послуг.

На ринку банківських послуг конкуренція проявляється між окремими банками, які конкурують за акумуляцію вільних ресурсів, обслуговування клієнтів, кредитування тощо. Вони пропонують різні умови кредитів, депозитів, відсоткові ставки та рівень комісій, щоб бути більш привабливими для споживачів. Банки в процесі обслуговування покращують якість та швидкість надання послуг. Також на ринку існує конкуренція між банками та небанківськими фінансовими установами, такими як кредитні спілки, ломбарди, лізингові та факторингові компанії, фінтех-компанії та платіжні сервіси. Вони пропонують схожі фінансові послуги часто з більш простими або швидшими умовами.

Конкуренція на ринку банківських послуг реалізується у двох основних формах – ціновій та неціновій. Цінова конкуренція ґрунтується на використанні ціни банківських продуктів і послуг як ключового інструменту конкурентної боротьби, зокрема шляхом зниження тарифів, процентних ставок або запровадження більш вигідних умов обслуговування клієнтів. Нецінова конкуренція, своєю чергою, передбачає застосування інших механізмів підвищення конкурентоспроможності, серед яких важливе місце займають якість обслуговування, впровадження інноваційних технологій, рівень цифровізації банківських процесів, репутація банку та ефективність маркетингової діяльності тощо.

Правове регулювання діяльності банків – це важлива функція державних регуляторів, яку вони виконують з метою забезпечення стабільності

банківської системи. Важливим напрямком регулювання – дотримання достатнього рівня конкуренції на ринку банківських послуг. Конкуренція на ринку банківських послуг в Україні регулюється сукупністю законодавчих і нормативно-правових актів, які визначають правила функціонування банківської системи, захист економічної конкуренції та повноваження державних органів у цій сфері. Серед яких ЗУ «Про банки і банківську діяльність», ЗУ «Про Національний банк України», ЗУ «Про захист економічної конкуренції», ЗУ «Про захист від недобросовісної конкуренції».

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СТАНУ КОНКУРЕНТНОЇ БОРОТЬБИ НА РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ

2.1. Аналіз конкуренції на ринку банківських послуг України

Аналіз конкуренції на ринку банківських послуг ґрунтується на дослідженні діяльності його учасників. Оцінювання ключових показників конкурентного середовища зумовлено необхідністю виявлення специфічних характеристик, тенденцій та перспектив подальшого розвитку. Основною метою є підвищення рівня капіталізації установ, а також розширення їхньої ринкової частки в умовах конкурентного середовища.

Дослідження доцільно розпочати з огляду стану вітчизняного ринку банківських послуг на основі показників: А – активи; Д – доходи банків на ринку за основною операційною діяльністю; ВД – валові доходи; ВВ – валові витрати. Наведені дані дають розуміння про стан вітчизняного ринку банківських послуг і результати діяльності банків за період з 2015 року по 2025 рік (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Динаміка основних показників стану банківської системи України
за 2015-2025 рр., млн грн

Роки	Показники				
	Кількість банків	А	Д	ВД	ВВ
2015	117	1254385	194616	199193	265783
2016	96	1256299	185017	190691	350078
2017	82	1333831	175635	178054	204545
2018	77	1359703	202214	204554	182215
2019	75	1493298	239383	243102	184746
2020	73	1822841	246703	250171	210445
2021	71	2053232	269319	273863	194488
2022	67	2351678	354283	357549	335628
2023	63	2945030	440637	446737	363699
2024	61	3414920	503580	507637	416730
2025	60	4000716	574602	579671	453 143

Джерело: складено та розраховано автором за матеріалами [30]

За даними табл. 2.1 можна зробити висновок про скорочення кількості банків на ринку банківських послуг, зокрема якщо у 2015 році їх кількість становила 117 установ, то станом на кінець 2025 року банківська система представлена 60 учасниками. Такі зміни пояснюються зміною до регулювання, а також виведенням з ринку неринкових банків. Інші показники серед яких активи, доходи від операційної діяльності, валові доходи та витрати демонструють зростання, починаючи з 2018 р., не зважаючи на світову пандемію і збройну агресію.

Маючи загальне уявлення про стан і масштаби вітчизняного ринку банківських послуг, перейдемо безпосередньо до аналізу конкуренції.

Ефективність банківської діяльності відображає взаємозв'язок між отриманими результатами та витратами, який може бути кількісно визначений як відношення економічного результату (доходу або прибутку банківської установи) до обсягу залучених ресурсів (активів) або витрат, необхідних для досягнення відповідного результату. Зміст підвищення ефективності полягає у забезпеченні зростання економічної віддачі на кожну одиницю витрачених ресурсів у процесі господарської діяльності.

У найпростішому випадку показник економічної ефективності ведення банківського бізнесу (E) можна визначити за формулою:

$$E = ВД / ВВ, ВД \rightarrow \max, ВВ \rightarrow \min. (2.1)$$

У конкурентоспроможному середовищі величина показника E має бути більшою за одиницю: $E > 1$. Банківський бізнес можна вважати високоефективним у випадку $E > 2$, а збитковим – якщо $E < 1$ [31, с. 21].

Критерій ефективності безпосередньо банківської діяльності (поряд з фінансовою та інвестиційною) доцільно аналізувати за допомогою показника дохідності активів банків:

$$E_d = 100\% \cdot Д / А. (2.2)$$

Критерій ефективності банківської діяльності полягає у виконанні умови: $E_d \rightarrow \max$.

Ще одним показником оцінки економічної ефективності ринку було обрано найважливіший показник прибутковості, а саме рентабельності активів банків (ROA):

$$ROA = 100\% \cdot \text{Прибуток до оподаткування} / \text{середні загальні активи} \quad (2.3)$$

Критерій ефективності всього банківського сектору забезпечується за умов: $ROA \rightarrow \max$, $ROA > 0$. Серед двох ринків з різними значеннями показника ROA конкурентні переваги матиме той ринок, у якого більше значення показника.

Інвестори розглядають ефективність використання банківського капіталу за допомогою показника рентабельності власного капіталу (ROE).

$$ROE = 100\% \cdot \text{Прибуток після оподаткування} / \text{Середні величина капіталу} \quad (2.4)$$

Цей коефіцієнт є вимірником прибутковості вкладень для акціонерів банку. Показник ROE можна визначати як для окремого банку (для порівняння банків між собою), так і для всього банківського сектору (для порівняння ринків різних країн). Вважається, що значення ROE понад 10% відповідає вигідним інвестиціям [32, с. 179]. Динаміка показників ефективності ринку банківських послуг зображена у табл. 2.2

Таблиця 2.2.

Динаміка показників ефективності ринку банківських послуг

Роки	Показник			
	Е	Ед	Рентабельності активів (ROA), %	Рентабельності капіталу (ROE), %
2016	74,95	15,51	-12,60	-116,74
2017	54,47	14,73	-1,93	-15,84
2018	87,05	13,17	1,69	14,67
2019	112,26	14,87	4,26	33,45
2020	131,59	16,03	2,44	19,22
2021	118,88	13,53	4,09	35,08
2022	140,81	13,12	1,04	9,68
2023	106,53	15,07	3,24	30,33
2024	122,83	14,96	2,94	25,52
2025	121,81	14,75	3,58	29,92

Джерело: складено та розраховано автором за матеріалами [30]

Показник дохідності активів за операційними доходами або коефіцієнт операційної дохідності активів дає можливість зрозуміти наскільки активно вітчизняні банки генерують доходи зі своїх активів та рівень ефективності використання активів без урахування витрат і податків. За даними табл. 2.2 протягом досліджуваного періоду банки отримували на кожну гривню активів приблизно 13-16 копійок доходу. Показники окупності витрат з 2019 року перевищує 100%, що вказує на прибутковість діяльності. Найбільше значення даного показника спостерігається у 2022 році, а саме 140,81% та пояснюється зростанням дохідності ОВДП та збільшення частки цінних паперів у активах банків. У 2016-2017 роках спостерігається від'ємне значення рентабельності активів, що вказує на збиткову діяльність банків та низьку ефективність. Однак, починаючи з 2018 року ситуація стабілізується та відновлюється прибутковість. Щодо рентабельності капіталу, то незважаючи на певні коливання, загальна тенденція є позитивною, із закріпленням прибутковості на відносно сталому рівні в останніх періодах.

В науковій літературі існує значна кількість методик оцінки рівня концентрації ринку. Для оцінювання рівня концентрації ринку банківських послуг нами було використано індекс Херфіндаля-Хіршмана (ННІ), який визначається як сума квадратів ринкових часток усіх учасників ринку. У науковій та практичній діяльності застосовується така інтерпретація значень зазначеного індексу: при значенні ННІ менше 1000 ринок вважається низькоконцентрованим і характеризується високим рівнем конкуренції; у межах від 1000 до 1800 – помірно концентрованим із середнім рівнем конкурентного середовища; понад 1800 – висококонцентрованим, що свідчить про низький рівень конкуренції та наявність ризику монополізації [33, с. 85-86].

Для визначення концентрації вітчизняного ринку банківських послуг доцільно проаналізувати динаміку Індексу Херфіндаля-Хіршмана відносно деяких показників, зокрема активів, власного капіталу. Це дасть змогу визначити рівень конкуренції та відсутність монополізації. Динаміка Індексу

Херфіндаля-Хіршмана відносно активів за період 2020-2025 рр. зображено на рис. 2.1.

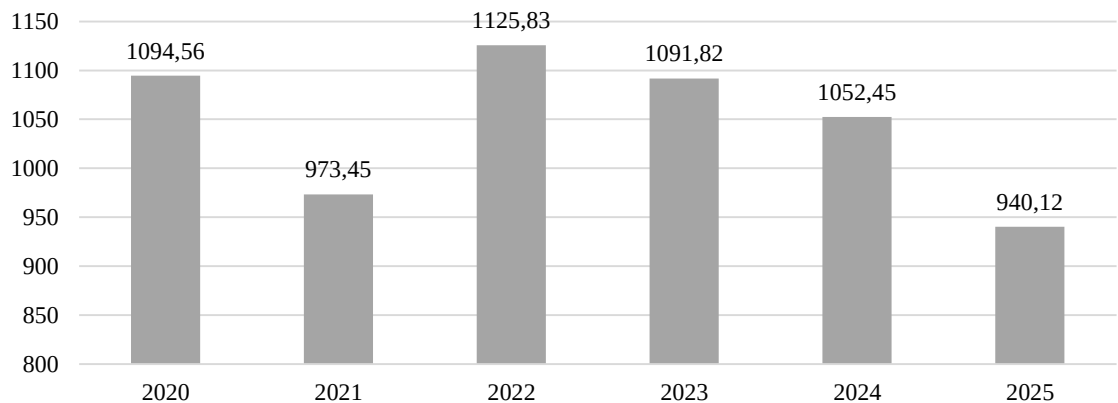

Рис. 2.1 Динаміка Індексу Херфіндаля-Хіршмана відносно активів за період 2020-2025 рр.

Джерело: складено та розраховано автором за матеріалами [30]

Відповідно даних рис. 2.1 можна зробити висновок про зниження рівня індексу у 2025 році до показника 940,12 пунктів що вказує на високий рівень конкуренції в банківському секторі. Слід додати, що у 2020 та за період 2022-2024 років значення показника перевищували 1000, тож ринок є помірно концентрованим із середнім рівнем конкурентного середовища.

Динаміка частки найбільших банків у чистих активах банківського сектору за період 2021-2025 рр. зображена на рис. 2.2.

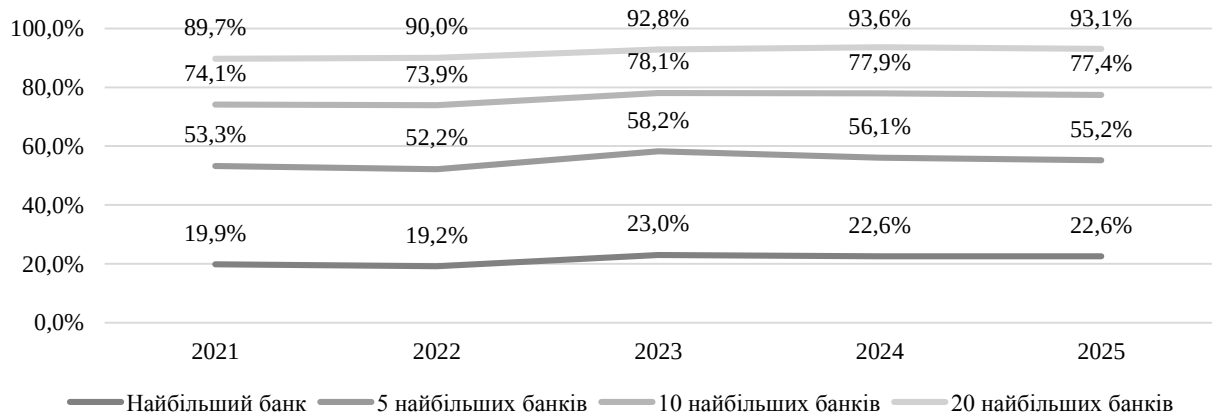

Рис. 2.2 Динаміка частки найбільших банків у чистих активах банківського сектору за період 2021-2025 рр., %

Джерело: складено та розраховано автором за матеріалами [34]

Відповідно даних рис. 2.2 можна зробити висновок про те, що частка у найбільшого банку у чистих активах, а саме АТ КБ «Приват Банк» станом на 2025 рік складає 22,6%, а питома вага найбільших п'яти банків становить 55,2% та незначно змінювалася протягом досліджуваного періоду. Питома вага у чистих активах найбільших 20 банків становить за період дещо зросла і становить у 2025 році 93,1%.

Динаміка Індексу Херфіндаля-Хіршмана відносно власного капіталу за період 2020-2025 рр. зображена на рис. 2.3.

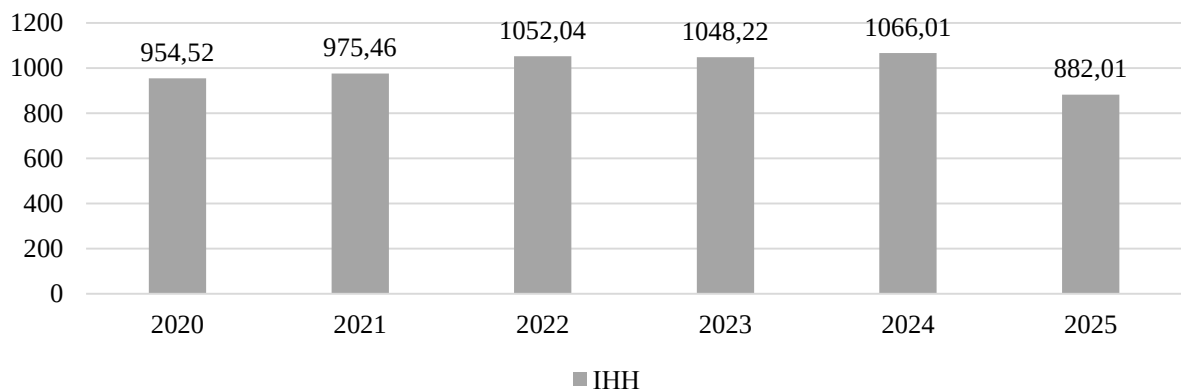

Рис. 2.3 Динаміка Індексу Херфіндаля-Хіршмана відносно власного капіталу за період 2020-2025 рр.

Джерело: складено та розраховано автором за матеріалами [30]

У 2020-2021 рр. значення індексу залишалося нижчим за 1000 пунктів, що свідчить про відносно низький рівень концентрації власного капіталу та достатній рівень конкуренції між банками (рис. 2.3). У 2022 році показник зріс до 1052,04, а у 2023-2024 рр. коливався в межах 1048,22-1066,01 пунктів, що вказує на перехід до помірної концентрації капіталу в банківському секторі. Така тенденція могла бути зумовлена посиленням позицій найбільших банків. Водночас у 2025 році значення ННІ знизилося до рівня 882,01, що свідчить про зменшення концентрації власного капіталу та посилення конкурентного середовища у банківській системі. Загалом динаміка індексу демонструє, що протягом досліджуваного періоду рівень концентрації капіталу банків залишався відносно помірним і не набував ознак високої монополізації.

Індекс Лернера – це один із ключових показників для оцінки ринкової влади банків та рівня конкуренції у банківському секторі. У дослідженнях ринку банківських послуг часто використовують спрощений варіант індексу Лернера, де ринкову владу оцінюють через співвідношення доходів і витрат банку. У такому випадку формула має вигляд:

$$L = \frac{TR - TC}{TR}, \text{ де} \quad (2.1)$$

TR – валові доходи банку;

TC – валові витрати банку [35].

Динаміка основних показників стану банківської системи України та індексу Лернера за 2020-2025 рр. подана у табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Динаміка основних показників стану банківської системи України та індексу Лернера за 2020-2025 рр., млн грн

Роки	Показник		
	Валові доходи	Валові витрати	Індекс Лернера
2020	250171	210445	15,9
2021	273863	194488	29,0
2022	357549	335628	6,1
2023	446737	363699	18,6
2024	507637	416730	17,9
2025	579671	453 143	21,8

Джерело: складено та розраховано автором за матеріалами [30]

Аналіз отриманих результатів (табл. 2.3) дослідження вказує на високе значення індексу протягом досліджуваного період та зростання показника у 2023-2025 років, що вказує на поступову монополізацію ринку, домінування великих банків. Виключенням є лише 2022 р., де під впливом повномасштабного вторгнення індекс склав 6,1%. Станом на кінець 2025 року значення індексу Лернера дорівнює 21,8%.

Індекс концентрації є одним із основних показників оцінки рівня концентрації та конкурентності банківського сектору. Він характеризує частку ринку, яку контролюють найбільші банки за певним показником, зокрема за активами, капіталом, депозитами або кредитами. Чим вищим є значення

індексу концентрації, тим більший вплив на ринок мають провідні банки та тим нижчим є рівень конкуренції у банківській системі. Низькі значення показника свідчать про більш рівномірний розподіл ресурсів між банками та вищий рівень конкурентного середовища. Аналіз індексу концентрації дозволяє оцінити ступінь монополізації банківського сектору, визначити рівень домінування великих банків і проаналізувати тенденції розвитку конкурентних відносин у фінансовій системі.

Індекс концентрації розраховується за формулою:

$$CR = \sum_{i=1}^3 K_i, \quad (2.2)$$

де

CR – індекс концентрації;

K_i - частка i -ї фірми в галузі у%.

Наближення індексу концентрації до 100% характеризує ринок високим ступенем монополізації, якщо значення незначно перевищує нуль, ринок можна розглядати як конкурентний [35].

Динаміка Індексу концентрації відносно активів та власного капіталу за період 2020-2025 рр. зображено на рис. 2.4 та 2.5.

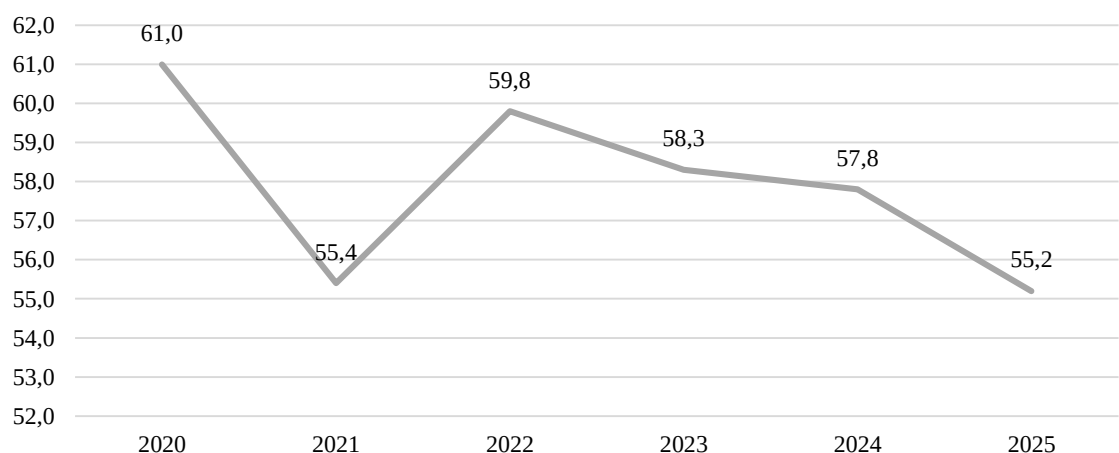

Рис. 2.4 Динаміка Індексу концентрації відносно активів
за період 2020-2025 рр., %

Джерело: складено та розраховано автором за матеріалами [30]

Відповідно даних рис. 2.4 у 2023-2025 рр. спостерігалось поступове зниження індексу з 58,3% до 55,2%, що характеризує тенденцію до більш рівномірного розподілу активів між банками та помірного посилення конкурентного середовища. Загалом динаміка показника свідчить про збереження достатньо високої ролі найбільших банків у банківській системі, однак без суттєвого посилення монополізації ринку.

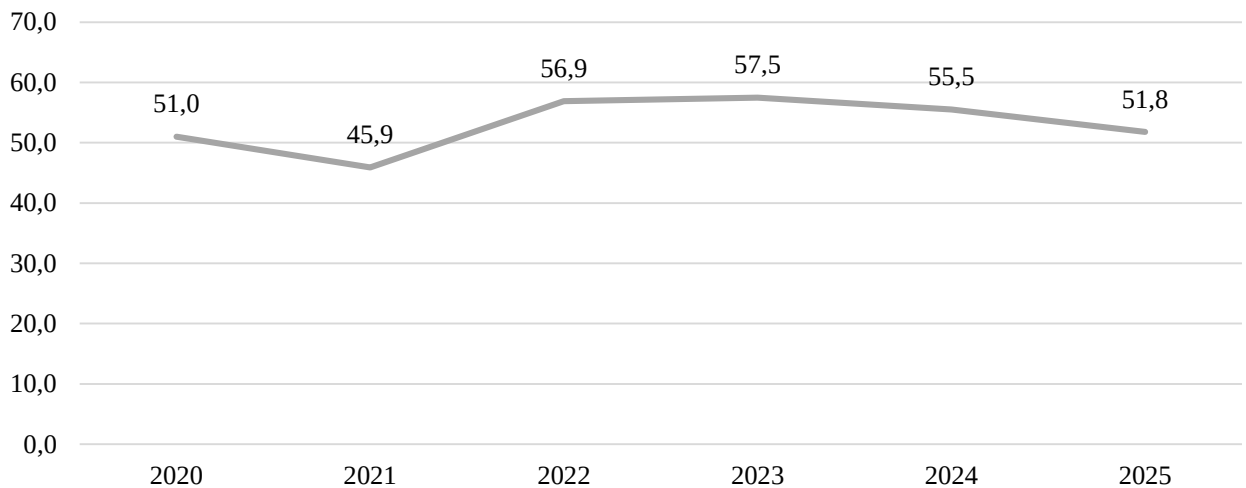

Рис. 2.5 Динаміка Індексу концентрації відносно власного капіталу
за період 2020-2025 рр., %

Джерело: складено та розраховано автором за матеріалами [30]

Аналіз індексу концентрації власного капіталу банківської системи (рис. 2.5) у 2020-2025 рр. свідчить про помірний рівень концентрації капіталу серед найбільших банків, значення індексу за досліджуваний період коливалися в межах 45,9-57,5%. Водночас у 2022-2023 рр. спостерігалось суттєве зростання показника до 56,9% та 57,5% відповідно, що може бути пов'язано з посиленням позицій найбільших банків, концентрацією капіталу в умовах економічної нестабільності та скороченням ролі менш капіталізованих установ. У 2024-2025 рр. індекс поступово знизився до 55,5% та 51,8%, що свідчить про певне послаблення концентрації власного капіталу та відновлення конкурентного середовища. Загалом динаміка показника демонструє, що банківська система характеризувалася помірно високим рівнем концентрації власного капіталу без ознак критичної монополізації.

Проведене дослідження концентрації ринку банківських послуг свідчить про помірну концентрацію ринку відносно активів та власного капіталу. Значення показників Індекса Лернера вказують на поступову монополізацію ринку.

2.2. Характеристика конкурентних переваг банків на вітчизняному ринку банківських послуг

У сучасних умовах розвитку фінансового ринку України банківський сектор функціонує в середовищі високої динамічності, посилення конкуренції та значних структурних трансформацій. Банки змушені постійно адаптуватися до змін макроекономічного середовища, цифровізації фінансових послуг, підвищення вимог клієнтів та регуляторних стандартів. У цих умовах особливого значення набуває оцінка конкурентних переваг банків, які визначають їх здатність утримувати та посилювати ринкові позиції.

Залучення ресурсів комерційними банками є фундаментальною передумовою їхнього функціонування та визначає ефективність подальшої фінансової діяльності. На сучасному етапі значна частка заощаджень населення зберігається у готівковій формі, що зумовлює необхідність налагодження банками та іншими фінансовими посередниками ефективної взаємодії з клієнтами у сфері акумулювання коштів. У зв'язку з цим особливого значення набуває формування виваженої депозитної політики з урахуванням сукупності чинників внутрішнього та зовнішнього середовища [11, с. 41; 12, с. 7].

Для дослідження стану конкуренції на ринку депозитів нами було розраховано Індекс Херфіндаля Хіршмана, результати якого зображені на рис. 2.6.

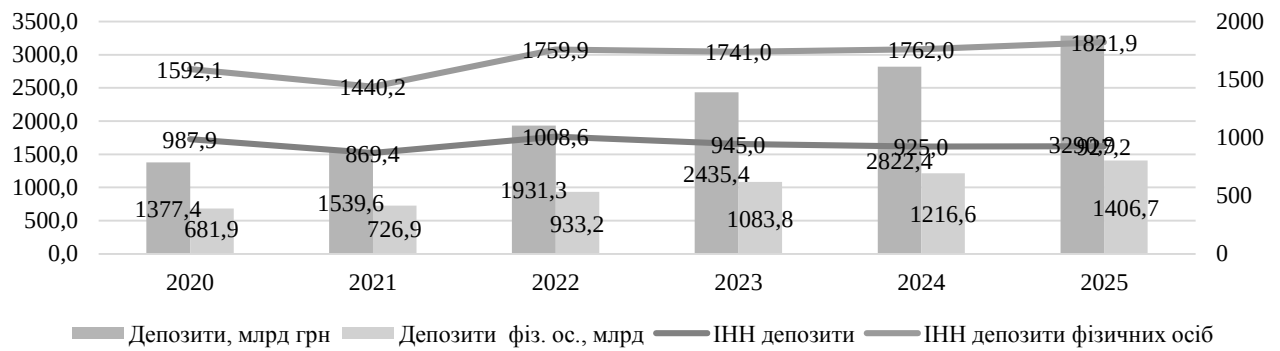

Рис. 2.6 Динаміка обсягу депозитів, залучених вітчизняними банками та Індексу Херфіндаля Хіршмана за період 2020-2025 рр., пунктів, млрд грн

Джерело: складено та розраховано автором за матеріалами [30]

За даними рис. 2.6 спостерігається зростання за період 2020-2024 рр. обсягів залучених депозитів всього та депозитів фізичних осіб не зважаючи на несприятливі умови розвитку банківської системи України. Оцінка рівня концентрації ринку за загальним обсягом депозитів вказує на помірну низку концентрацію та достатній рівень конкуренції. Однак ІНН, розрахований для депозитів фізичних осіб наближається, а у 2025 році перевищує рівень 1800 пунктів і дорівнює 1822 пункти, що вказує на монополізацію ринку в даному сегменті. ТОП-10 банків за часткою залучення депозитів фізичних осіб за результатами 2025 р. зображено у табл. 2.4.

Таблиця 2.4

ТОП-10 банків за часткою залучення депозитів фізичних осіб
за результатами 2025 р., %

№	Назва банку	Частка на ринку, %
1	АТ КБ "ПриватБанк"	37,2
2	АТ "Ощадбанк"	16,3
3	АТ "УНІВЕРСАЛ БАНК"	7,4
4	АТ "Райффайзен Банк"	5,9
5	АТ "УКРСИББАНК"	4,0
6	АТ "СЕНС БАНК"	3,4
7	АТ "ПУМБ"	4,7
8	АБ "УКРГАЗБАНК"	2,7
9	АТ "ОТП БАНК"	2,3
10	АТ "Укрексімбанк"	2,1
Разом		86,0

Джерело: складено та розраховано автором за матеріалами [30]

За даними табл. 2.4 лідером на ринку депозитів фізичних осіб є АТ КБ «Приватбанк», частка якого становить 37,2%, що є фактором високого значення ІНН за даним показником. Також серед лідерів ринку АТ «Ощадбанк» та АТ «Універсал Банк», частки яких 16,3% та 7,4% відповідно. Загалом станом на кінець 2025 року питома вага залучених депозитів першою десяткою банків складає 86,0%.

Баки на фінансовому ринку вступають у конкурентну боротьбу також з небанківськими фінансовими посередниками. Зокрема на ринку залучення депозитів фізичних осіб банки конкурують з кредитними спілками. Динаміка строкових депозитів фізичних осіб, залучених банками та кредитними спілками за період 2020-2025 рр. зображена у табл. 2.5

Таблиця 2.5

Динаміка строкових депозитів фізичних осіб, залучених банками та кредитними спілками за період 2020-2025 рр., млрд грн., %

Роки	Усього, млрд грн	Банки		Кредитні спілки	
		Млрд грн	Частка, %	Млрд грн	Частка, %
2020	346,0	344,4	99,5	1,6	0,5
2021	315,3	314,0	99,6	1,3	0,4
2022	327,4	326,7	99,8	0,7	0,2
2023	390,3	389,6	99,8	0,7	0,2
2024	417,5	416,7	99,8	0,8	0,2
2025	467,5	466,9	99,9	0,6	0,1

Джерело: складено та розраховано автором за матеріалами [30]

За результатами розрахунків встановлено, що частка залучених депозитів фізичних осіб складає близько 99,0%, а у 2025 році на депозити, залучені кредитними спілками припадає всього 0,1%, що вказує безперечну перевагу банківських установ на даному секторі ринку. Банки пропонують ширший перелік депозитів, відсутній бар'єр доступу до такої послуги, більш активну позицію, гарантування повернення вкладу у разі банкрутства. Слід додати, що кредитні спілки є неприбутковими організаціями і не діють з метою отримання прибутку. Конкурентні переваги банків і кредитних спілок на ринку депозитів України зображені у табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Конкурентні переваги банків і кредитних спілок на ринку депозитів України

Ознаки	Банк	Кредитна спілка
Статус вкладника	Будь-яка фізична особа	Вкладником може бути лише член кредитної спілки.
Валюта вкладу	Вклади можуть розміщуватися у гривні та іноземній валюті	Внески (вклади) членів кредитної спілки здійснюються лише у національній валюті
Сума вкладу	Мінімальна та максимальна сума визначається умовами банку та договором банківського вкладу. Законодавчих обмежень щодо максимальної суми депозиту немає.	Розмір внеску визначається статутом і умовами кредитної спілки. Законодавство не встановлює загальної максимальної суми вкладу, але можливі внутрішні обмеження спілки.
Дострокове припинення дії договору	Вкладник має право вимагати повернення строкового депозиту достроково, якщо це передбачено договором.	Дострокове повернення внеску можливе відповідно до умов договору та внутрішніх правил кредитної спілки.
Гарантування повернення вкладів та нарахованих відсотків	Вклади фізичних осіб гарантуються Фондом гарантування вкладів фізичних осіб. Під час воєнного стану та 3 місяців після його припинення гарантується 100% суми вкладу; надалі – у межах установленого законом ліміту.	Вклади членів кредитних спілок не підпадають під систему гарантування Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. Повернення коштів забезпечується майном і фінансовою спроможністю самої кредитної спілки.

Джерело: складено та розраховано автором за матеріалами [23; 36]

Дослідження динаміки обсягу кредитів, залучених вітчизняними банками, є важливим для оцінки стану та тенденцій розвитку банківського сектору України. Аналіз змін у кредитуванні дозволяє визначити рівень активності банків на фінансовому ринку, а також оцінити вплив економічних та конкурентних факторів на їхню діяльність. Водночас використання Індексу Херфіндаля-Хіршмана дає змогу оцінити рівень концентрації ринку та ступінь конкуренції між банківськими установами. Поєднання аналізу обсягів кредитування та показників концентрації ринку дозволяє комплексно охарактеризувати конкурентне середовище банківського сектору. Динаміка обсягу кредитів, залучених вітчизняними банками та Індексу Херфіндаля Хіршмана за період 2020-2025 рр. зображені на рис. 2.7.

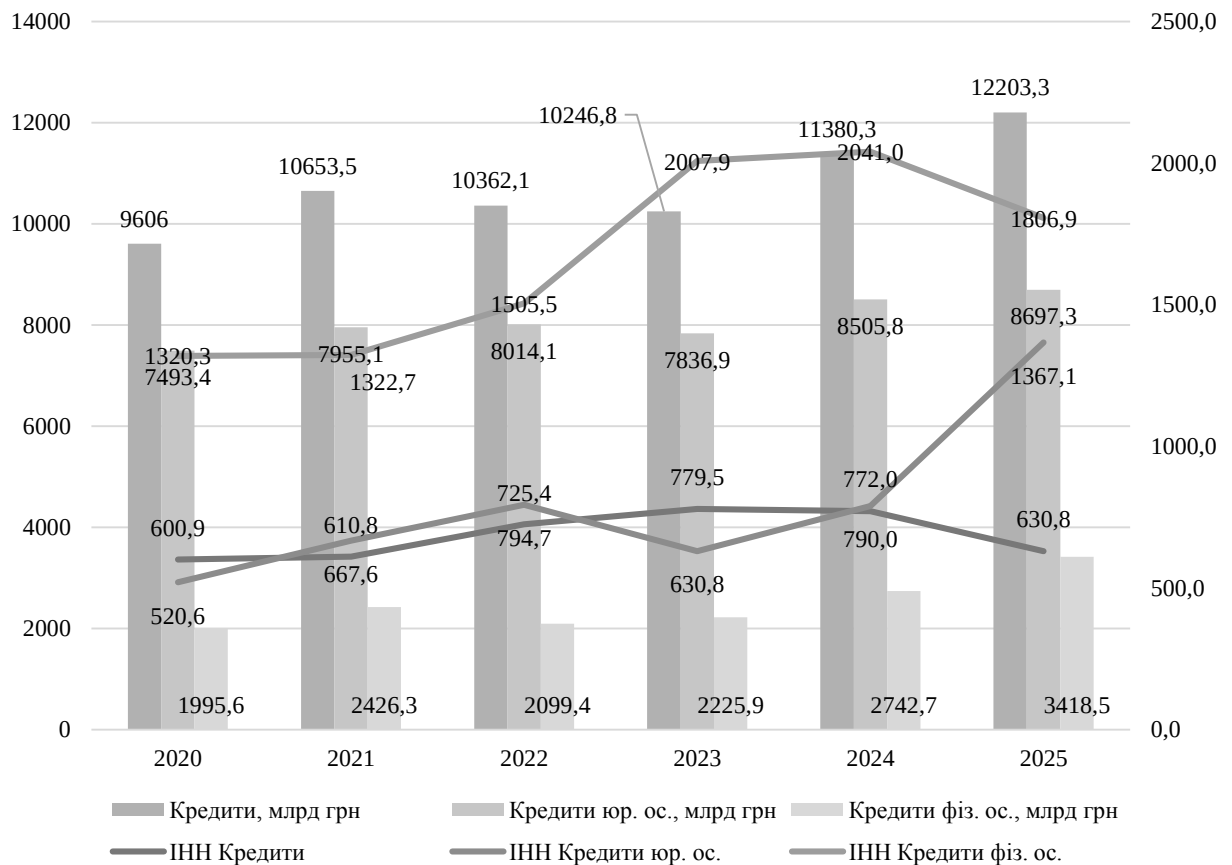

Рис. 2.7 Динаміка обсягу кредитів, залучених вітчизняними банками та Індексу Херфіндаля Хіршмана за період 2020-2025 рр., пунктів, млрд грн
Джерело: складено та розраховано автором за матеріалами [30]

За даними рис. 2.7 спостерігається відновлення зростання обсягів кредитування, в тому числі фізичних і юридичних осіб. Станом на 2025 рік обсяг виданих банківських кредитів становить 12223,3 млрд грн. Дослідження стану конкуренції на ринку кредитів вказує на помірну концентрацію ринку, якщо оцінювати кредити загалом. Однак спостерігається поступова монополізація ринку кредитування фізичних осіб. Зокрема у 2023 та 2024 роках значення ІНН становило 2007,9 та 2041,0 пунктів відповідно. Станом на 2025 рік рівень ІНН дещо знижився (1806,9), однак це ще монополізований ринок.

ТОП-10 банків за питомою вагою наданих кредитів фізичних осіб за результатами 2025 року зображений у табл. 2.7.

Таблиця 2.7

ТОП-10 банків за часткою наданих кредитів фізичних осіб
за результатами 2025 р., %

№	Назва банку	Частка на ринку, %
1	АТ КБ "ПриватБанк"	33,8
2	АТ "УНІВЕРСАЛ БАНК"	20,8
3	АТ "Ощадбанк"	8,9
4	АТ "ПУМБ"	7,9
5	АТ "А - БАНК"	5,2
6	АТ "СЕНС БАНК"	4,7
7	АБ "УКРГАЗБАНК"	3,6
8	АТ "Райффайзен Банк"	2,5
9	АТ "ПРАВЕКС БАНК"	0,3
10	АТ "Ідея Банк"	2,4
Разом		90,1

Джерело: складено та розраховано автором за матеріалами [30]

Станом на 2025 рік частка АТ КБ «Приват Банк» на ринку кредитів фізичним особам досягла 33,8%, частка АТ «Універсал Банк» – 20,8%. Лідерську позицію АТ «Універсал Банк» можна пояснити діяльністю Монобанк на базі його ліцензії. Фактично два банки володіють більш, ніж половиною, а саме 54,6% даного сегменту ринку. До трійки лідерів також входить АТ «Ощадбанк», частка якого порівняно нижча і складає 8,9%. В цілому ТОП-10 банків володіють 90,1% ринку кредитів фізичних осіб, що вказує на відсутність конкуренції.

Конкуренція між банками та небанківськими фінансовими установами на ринку кредитів постійно зростає через розвиток цифрових технологій та онлайн-сервісів. Банки мають перевагу у вигляді стабільності, широкої клієнтської бази та нижчих відсоткових ставок, тоді як небанківські установи приваблюють клієнтів швидким оформленням кредитів і мінімальними вимогами до позичальників. Така конкуренція сприяє покращенню якості фінансових послуг і розширенню вибору для споживачів. Порівняння та динаміка кредитів, наданих фізичним особам банками, ломбардами та кредитними спілками за період 2020-2025 рр. зображено у табл. 2.8.

Таблиця 2.8

Динаміка кредитів, наданих фізичним особам банками, ломбардами та кредитними спілками за період 2020-2025 рр., млрд грн

Роки	Усього, млрд грн	Банки		Ломбарди		Кредитні спілки	
		Млрд грн	Частка, %	Млрд грн	Частка, %	Млрд грн	Частка, %
2020	155,6	148,6	95,5	4,5	2,9	2,5	1,6
2021	206,5	200,1	96,9	4,2	2,0	2,2	1,1
2022	137,9	134,3	97,4	2,7	2,0	0,9	0,7
2023	162,3	159,5	98,3	1,6	1,0	1,2	0,7
2024	226,3	222,4	98,3	3,7	1,6	0,2	0,1
2025	301,9	297,3	98,5	4,4	1,5	0,2	0,1

Джерело: складено та розраховано автором за матеріалами [30]

На ринку кредитування фізичних осіб за період дослідження спостерігається домінування банківських установ (табл. 2.8), адже питома вага наданих банками кредитів населенню постійно зростає і становить у 2025 році 98,5%. Частка ломбардів навпаки порівняно з 2025 роком знизилася до 1,5%, кредитних спілок до 0,1%, що вказує на витіснення з ринку небанківських фінансових посередників. Це можна пояснити банкоцентричним типом фінансового ринку в країні, характерним для більшості європейських країн.

Конкурентні переваги банків, ломбардів і кредитних спілок на ринку кредитів фізичних осіб зображені у табл. 2.9.

Отже, банки, ломбарди та кредитні спілки мають різні умови кредитування фізичних осіб, що залежить від їхньої спеціалізації та вимог до позичальників. Банки надають найбільший вибір кредитних продуктів і можуть видавати значні суми, проте висувають суворі вимоги до платоспроможності клієнтів. Ломбарди забезпечують швидке отримання коштів, але обов'язковою умовою є наявність застави у вигляді цінного майна. Кредитні спілки орієнтуються переважно на своїх членів і пропонують більш доступні умови кредитування для невеликих сум. Таким чином, кожна установа займає власну нішу на ринку кредитних послуг та задовольняє різні потреби населення.

Таблиця 2.9

Конкурентні переваги банків, ломбардів і кредитних спілок на ринку
кредитів фізичних осіб

Характерні ознаки	Банки	Ломбарди	Кредитні спілки
Статус позичальника	Фізичні особи з підтвердженим доходом і позитивною кредитною історією	Будь-яка фізична особа, яка має цінне майно для застави	Члени кредитної спілки
Валюта кредиту	Національна валюта	Національна валюта	Національна валюта
Обсяг кредиту	Від невеликих споживчих кредитів до великих сум	Невеликі суми, що залежать від вартості застави	Зазвичай невеликі або середні суми
Застава	Може бути без застави або під заставу майна	Обов'язкова застава рухомого майна	Може бути без застави або з поручительством/заставою

Джерело: складено та розраховано автором за матеріалами [23; 27; 36]

В цілому спостерігається досить високий рівень монополізації на ринку кредитів та депозитів фізичних осіб. У результаті цього споживачі можуть отримувати менш вигідні умови кредитування та нижчі відсоткові ставки за депозитами. Крім того, надмірна концентрація ринку підвищує ризик залежності фінансової системи від діяльності кількох великих установ.

2.3. Оцінка конкурентного положення АТ КБ «Приватбанк»

Ринок банківських послуг в Україні відзначається високим рівнем конкуренції між банками як за збереження наявних клієнтів і надання їм банківських послуг, так і за залучення нових. Для зміцнення своїх позицій на ринку банківські банки змушені постійно вдосконалювати та розширювати перелік послуг, а також підвищувати рівень їх якості шляхом аналізу потреб клієнтів і ринкової ситуації. Найбільші конкурентні переваги отримують ті

банки, які здатні надавати широкий вибір послуг або пропонувати унікальні продукти в окремих сегментах ринку [34, с. 58].

АТ КБ «Приват Банк» є одним із системно важливих комерційних банків України, усі акції якого перебувають у державній власності. Станом на сьогодні банк посідає перше місце в банківській системі за обсягом активів та є лідером практично на всіх сегментах ринку банківських послуг. Банк обслуговує понад 19 мільйонів клієнтів – фізичних і юридичних осіб.

На даний час банківські послуги доступні у більш ніж 1000 відділеннях, 5000 банкоматах та 10000 терміналах самообслуговування. Значна частина сервісів банку працює цілодобово через мобільний застосунок «Приват24»

Також АТ КБ «Приватбанк» виконує важливу функцію уповноваженого банку, залученого до забезпечення готівкового обігу в країні та є первинним дилером під час розміщення Міністерством фінансів України державних облігацій [37].

Основою ефективної діяльності банку є достатність обсягу депозитних ресурсів, що підвищує рівень фінансової стійкості, забезпечуючи довіру клієнтів та прогнозованість грошових потоків. Динаміка коштів клієнтів та депозитів фізичних осіб АТ КБ «Приватбанк» за період 2020-2026 рр. зображена на рис. 2.8.

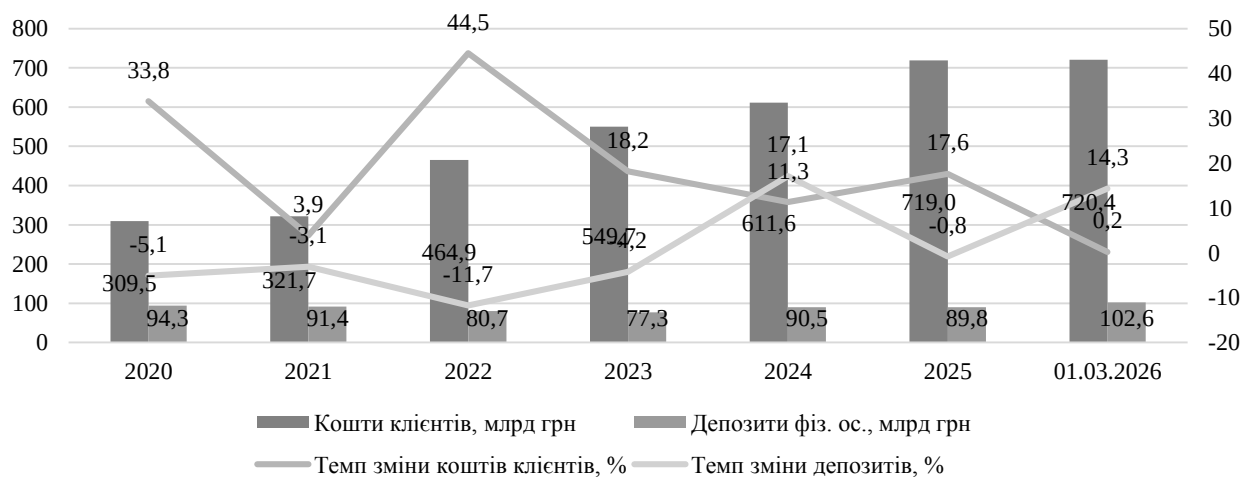

Рис. 2.8 Динаміка коштів клієнтів та депозитів фізичних осіб

АТ КБ «Приватбанк» за період 2020-2026 рр., млрд грн, %

Джерело: складено та розраховано автором за матеріалами [38-43]

За даними рис. 2.8 можна стверджувати про зростання залучених коштів на депозитні рахунки банку протягом досліджуваного періоду. Зокрема кошти клієнтів АТ КБ «Приватбанк» за період з 2020 по 2025 роки демонстрували збільшення у 2023-2025 роках на рівні близько 18%. Щодо строкових депозитів фізичних осіб то у 2022-2023 роках під впливом повномасштабного вторгнення знизились обсяги до рівня 77,3 млрд грн, що на 16,1% менше, ніж у 2021 році. Однак за 2024 рік банк зумів відновити обсяги строкових депозитів фізичних осіб, які склали за результатами року 90,5 млрд грн. Станом на 2025 рік даний показник дорівнює 89,8 млрд грн.

Важливою характеристикою конкурентної позиції банку на ринку депозитів є частка вкладів населення. Динаміка частки АТ КБ «Приватбанк» у загальному обсязі строкових депозитів фізичних осіб, залучених вітчизняними банками у 2020-2025 рр. зображено на рис. 2.9.

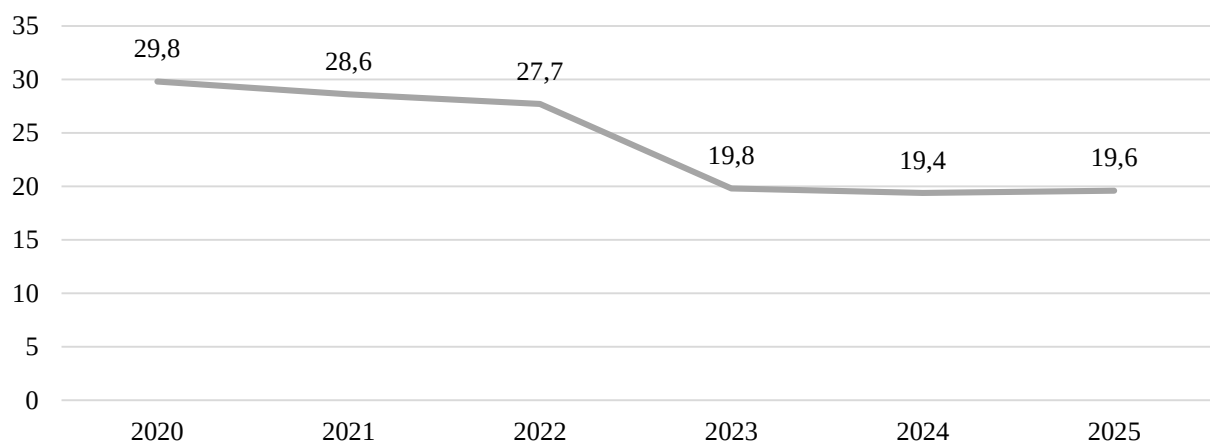

Рис. 2.9 Динаміка частки АТ КБ «Приватбанк» у загальному обсязі строкових депозитів фізичних осіб, залучених вітчизняними банками у 2020-2025 рр., %

Джерело: складено та розраховано автором за матеріалами [30]

Протягом досліджуваного періоду частка банку у загальній сумі залучених строкових депозитів населення помітно зменшилась, а саме з 29,8% у 2020 році до 19,6% за результатами 2025 року. Це вказує зменшення присутності на ринку та на перетікання частини депозитів АТ КБ «Приватбанк» до інших банків. Слід додати, що частка на рівні близько 20%

це один з найкращих показників по банківській системі. Головним конкурентом на даному сегменті ринку є АТ «Ощадбанк».

Доступність банківського кредитування є ключовим чинником забезпечення стабільності та подальшого розвитку національної економіки. АТ КБ «ПриватБанк» продовжує здійснювати активну кредитну підтримку не лише фізичних осіб та суб'єктів мікро-, малого й середнього підприємництва, але й удосконалює кредитні продукти для корпоративного сектору та великого бізнесу в усіх регіонах України. Особлива увага банку зосереджена на підтримці підприємств, розташованих у прифронтових регіонах, а також на фінансуванні населення і бізнесу в межах програмами альтернативної генерації енергії [37].

Динаміка та структура кредитів, наданих АТ КБ «Приватбанк» за період 2020-2026 роки подана у табл. 2.10.

Таблиця 2.10

Динаміка та структура кредитів, наданих АТ КБ «Приватбанк»
за період 2020-2026 рр., млрд грн, %

Роки	Кредити та заборгованість клієнтів		у тому числі кредити та заборгованість юр. ос.		у тому числі та заборгованість фіз. ос.	
	Млрд грн	Темп зміни кредити, %	Млрд грн	Темп зміни кредити, %	Млрд грн	Темп зміни кредити, %
2020	56,8	-6,9	14,5	-2,6	42,3	-8,3
2021	70,2	23,6	18,5	27,8	51,7	22,1
2022	71,4	1,7	28,1	51,8	43,2	-16,3
2023	95,6	34,0	35,5	26,2	60,1	39,2
2024	117,0	22,3	37,2	4,7	79,8	32,7
2025	160,8	37,5	60,3	62,4	100,5	25,9
01.03. 2026	166,8	3,7	62,1	2,9	104,7	4,2

Джерело: складено та розраховано автором за матеріалами [38-43]

За даними табл. 2.10 можна зробити висновок про зміну динаміки обсягів кредитів під впливом різних зовнішніх факторів, зокрема світової пандемії у 2020 році, коли обсяг кредитів зменшився на 6,9%, незначне зростання у 2022 році (1,7%) під тиском повномасштабного вторгнення. Однак не зважаючи на нестабільність та невизначеність протягом 2023-2025 років

спостерігається значне зростання кредитного портфеля. Зокрема у 2025 році обсяг кредитів збільшився на 37,5%. Це стало можливим в тому числі за рахунок участі банку у програмі «5-7-9», а також активного кредитування населення. Слід відмітити, що за результатами 2025 року кредити, надані юридичним особам зросли на 60,3%, фізичним – 25,9% відповідно.

Кредитна діяльність банків є важливим індикатором ефективності функціонування банківської системи та рівня її впливу на економічний розвиток держави. АТ КБ «ПриватБанк» займає одну з провідних позицій на вітчизняному ринку банківських послуг, забезпечуючи значні обсяги кредитування населення та суб'єктів господарювання. Динаміка частки АТ КБ «Приватбанк» у загальному обсязі кредитів в цілому по системі у 2020-2025 рр. зображена на рис. 2.10.

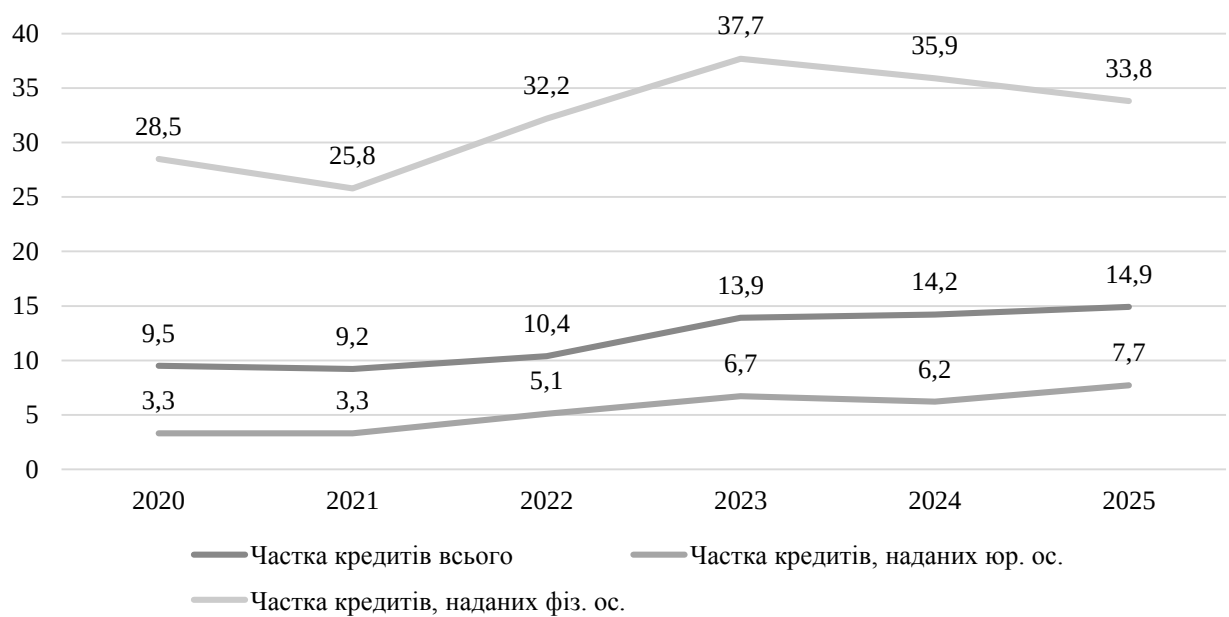

Рис. 2.10 Динаміка частки АТ КБ «Приватбанк» у загальному обсязі строкових депозитів фізичних осіб, залучених вітчизняними банками у 2020-2025 рр., %

Джерело: складено та розраховано автором за матеріалами [30]

За період дослідження присутність на кредитному ринку АТ КБ «Приватбанк» поступово зростає. Зокрема частка банку зросла з 9,5% у 2020 році до 14,9 % у 2025 році. АТ КБ «Приватбанк» є лідером кредитування фізичних осіб. Питома вага банку на даному секторі у 202 році склала 33,8%,

слід додати що у 2023 році даний показник зріс аж до 37,7%. Частка банку на ринку кредитів юридичним особам зросла з 3,3% у 2020 році до 7,7% у 2025 році.

Таблиця 2.11

Оцінка показників кредитної діяльності АТ КБ «Приватбанк»
за період 2020-2025 рр., млрд грн, %

Показники	Роки					
	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Позики, млрд. грн.	56,8	70,1	71,4	95,7	116,9	160,8
Власний капітал, млрд. грн.	52,8	66,7	57,8	84,8	99,1	100,2
Загальні активи, млрд. грн.	566,2	582,9	737,4	879,8	956,7	941,1
Оцінка кредитної діяльності, %						
Загальна кредитна активність	10,0	12,0	9,7	10,9	12,2	17,1
Коефіцієнт покриття позик капіталом	93,0	95,1	81,0	88,6	84,8	62,3
Коефіцієнт активності залучення коштів у кредитний портфель	18,4	21,8	15,4	17,4	19,1	22,4

Джерело: складено та розраховано автором за матеріалами [38-43]

На основі розрахунків табл. 2.7 можна охарактеризувати кредитну діяльність АТ КБ «Приватбанк» наступним чином. Показник загальної кредитної активності перебуває на порівняно низькому рівні та вказує на те, що банк не використовує в повній мірі свої можливості..

Поступове зниження за період дослідження коефіцієнта покриття позик капіталом вказує на те, що частина кредитного портфеля, яка фінансується за рахунок власного капіталу, поступово знижується, а саме з 93,0% у 2020 році до 62,3% у 20225 році, що свідчить про зниження захищеності кредитів власним капіталом АТ КБ «Приватбанк».

Коефіцієнт активності залучення коштів у кредитний портфель досить незначний, а саме 22,4% за результатами 2025 року. Це можна пояснити, що банк, крім кредитування, активно придбає державні облігації та здійснює іншу фінансову діяльність.

Національний регулятор з метою фінансової стабільності вітчизняних банків в процесі регулювання та нагляду встановлює нормативи ліквідності та здійснює контроль за їх дотриманням. На сьогодні регулятор зобов'язує банків дотримуватися таких нормативів як LCR, NSFR. (табл. 2.12).

Таблиця 2.12

Динаміка нормативів ліквідності АТ КБ «Приватбанк» за 2020-2025 роки, %

Нормативи ліквідності	Період						Нормативне значення
	2020	2021	2022	2023	2024	2025	
LCR _{ВВ}	278,23	258,85	311,01	462,83	349,46	300,62	> 100%
LCR _{ІВ}	218,18	200,36	260,14	266,09	306,38	249,02	> 100%
NSFR	-	156,57	182,24	185,21	128,22		> 90 %

Джерело: складено та розраховано автором за матеріалами [38-43]

Аналіз нормативів ліквідності АТ КБ «ПриватБанк» за 2020-2025 роках (табл. 2.12) свідчить про стабільно високий рівень ліквідності банку та значний запас високоліквідних активів. Упродовж досліджуваного періоду всі показники LCR та NSFR суттєво перевищували встановлене нормативне значення НБУ на рівні 100%, що підтверджує здатність банку своєчасно виконувати свої короткострокові та довгострокові зобов'язання. Найвищі значення нормативів спостерігалися у 2022-2024 роках, це пов'язано з зниженням кредитної активності умовах економічної та політичної нестабільності та невизначеності, спричиненими повномасштабним вторгненням та дією воєнного стану.

Динаміка показників результативності діяльності, які дають змогу комплексно оцінити ефективність використання ресурсів АТ КБ «Приватбанк» та загальний рівень його фінансової результативності за період 2020-2025 років зображено у таблиці 2.13.

Аналіз даних показників дозволяє виявити взаємозв'язок між обсягом отриманого прибутку та ефективністю управління активами і власним капіталом банку.

Таблиця 2.13

Динаміка показників результативності діяльності АТ КБ «Приватбанк»
за період 2020-2025 рр., %

Роки	Рентабельності активів (ROA), %	Рентабельності капіталу (ROE),%	Чистий прибуток, млрд грн
2020	4,3	46,0	24,3
2021	6,0	52,6	35,1
2022	4,1	52,2	30,2
2023	4,3	44,6	37,8
2024	4,2	40,5	40,1
2025	3,1	29,0	29,1

Джерело: складено та розраховано автором за матеріалами [38-43]

Дані табл. 2.12 дають можливість зробити висновок, що рентабельність активів (ROA) банку протягом досліджуваного періоду перевищує оптимальне значення для банківської практики (0,75-1,5%), що вказує на ефективність розміщенням банком власних та залучених коштів. Динаміка показника рентабельності капіталу (ROE) за період 2020-2025 років значно перевищує рекомендованого значення ($> 7\%$), що вказує на високий рівень віддачі прибутку від інвестованого капіталу. Прибуток після оподаткування АТ КБ «Приватбанк» за результатами 2025 року склав 29,1 млрд грн.

Отже, АТ КБ «Приватбанк» є лідером вітчизняного ринку банківських послуг, має значну присутність на всіх секторах даного ринку. За результатами діяльності за досліджуваний період протягом 2020-2025 роки отримав значні обсяги чистого прибутку.

Висновок до розділу 1

На основі дослідження, проведеного в розділі 2, зроблені наступні висновки:

Динаміка індексу ІНН відносно власного капіталу демонструє, що протягом досліджуваного періоду рівень концентрації капіталу банків залишався відносно помірним і не набував ознак високої монополізації.

Динаміка значення індексу Лернера демонструє зростання показника у 2023-2025 років, що вказує на поступову монополізацію ринку, домінування великих банків. Виключенням є лише 2022 р., коли під впливом повномасштабного вторгнення індекс склав 6,1%. Станом на кінець 2025 року значення індексу Лернера дорівнює 21,8%.

У 2023-2025 рр. спостерігалось поступове зниження індексу концентрації відносно активів з 58,3% до 55,2%, що характеризує тенденцію до більш рівномірного розподілу активів між банками та помірного посилення конкурентного середовища. Загалом динаміка показника свідчить про збереження достатньо високої ролі найбільших банків у банківській системі, однак без суттєвого посилення монополізації ринку.

Оцінка рівня концентрації ринку банківських послуг за загальним обсягом депозитів вказує на помірну концентрацію та достатній рівень конкуренції. Однак ІНН, розрахований для депозитів фізичних осіб наближається, а у 2025 році перевищує рівень 1800 пунктів, що вказує на монополізацію ринку в даному сегменті.

За досліджуваний період спостерігається відновлення зростання обсягів кредитування, в тому числі фізичних і юридичних осіб. Станом на 2025 рік обсяг виданих банківських кредитів становить 12223,3 млрд грн. Дослідження стану конкуренції на ринку кредитів вказує на помірну концентрацію ринку, якщо оцінювати кредити в цілому. Однак спостерігається поступова монополізація ринку кредитування фізичних осіб. Зокрема у 2023 та 2024 роках значення ІНН становило 2007,9 та 2041.0 пунктів відповідно. Станом на 2025 рік рівень ІНН дещо знижився (1806,9), однак це ще монополізований ринок.

За період 2020-2025 рр. частка АТ КБ «Приватбанк» у загальній сумі залучених строкових депозитів населення помітно зменшилась, а саме з 29,8%

у 2020 році до 19,6% за результатами 2025 року. Це вказує зменшення присутності на ринку та на перетікання частини депозитів АТ КБ «Приватбанк» до інших банків. Слід додати, що частка на рівні близько 20% це один з найкращих показників по банківській системі. Головним конкурентом на даному сегменті ринку є АТ «Ощадбанк».

Не зважаючи на нестабільність та невизначеність протягом 2023-2025 років спостерігається значне зростання кредитного портфеля АТ КБ «Приватбанк». Зокрема у 2025 році обсяг кредитів збільшився на 37,5%. Це стало можливим в тому числі за рахунок участі банку у програмі «5-7-9», а також активного кредитування населення. Слід відмітити, що за результатами 2025 року кредити, надані юридичним особам зросли на 60,3%, фізичним – 25,9% відповідно.

За період дослідження присутність на вітчизняному кредитному ринку АТ КБ «Приватбанк» поступово зростає. Зокрема частка банку зросла з 9,5% у 2020 році до 14,9 % у 2025 році. АТ КБ «Приватбанк» є лідером кредитування фізичних осіб. Питома вага банку на даному секторі у 202 році склала 33,8%, слід додати що у 2023 році даний показник зріс аж до 37,7%. Частка банку на ринку кредитів юридичним особам зросла з 3,3% у 2020 році до 7,7% у 2025 році.

Рентабельність активів (ROA) АТ КБ «Приватбанк» протягом досліджуваного періоду перевищує оптимальне значення для банківської практики (0,75-1,5%), що вказує на ефективність розміщенням банком власних та залучених коштів. Динаміка показника рентабельності капіталу (ROE) за період 2020-2025 років значно перевищує рекомендованого значення (> 7%), що вказує на високий рівень віддачі прибутку від інвестованого капіталу. Прибуток після оподаткування АТ КБ «Приватбанк» за результатами 2025 року склав 29,1 млрд грн.

РОЗДІЛ 3

ТРАНСФОРМАЦІЯ БАНКІВСЬКОЇ КОНКУРЕНЦІЇ В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

3.1. Розвиток банківської конкуренції в умовах цифровізації

Сучасні банки функціонують в умовах масштабної цифрової трансформації, що охоплює всі напрями їх діяльності – від комунікації з клієнтами до реалізації внутрішніх операційних процесів. Інтеграція новітніх технологій, зокрема штучного інтелекту, Big Data, хмарних сервісів, блокчейн-технологій та API-інтерфейсів, сприяє підвищенню швидкості й результативності банківських операцій. Водночас активне впровадження цифрових інновацій супроводжується суттєвими змінами у структурі ризиків банківських установ, формуючи нові виклики для забезпечення їхньої стабільності та безпеки [44]. Основні тенденції цифрової трансформації банківських послуг зображені у табл. 3.1.

Перехід до цифрової моделі функціонування фінансової системи країни суттєво трансформує конкурентне середовище на фінансовому ринку та ринку банківських послуг, змінюючи та диверсифікуючи механізми конкурентної взаємодії. Традиційне суперництво між банківськими установами поступово змінюється багаторівневою екосистемою, у межах якої вагоме значення набувають фінтех-компанії, необанки, цифрові платіжні сервіси та великі технологічні корпорації. У результаті цього процесу відбувається розширення меж фінансового ринку та формування нових сегментів конкурентної боротьби.

Активне впровадження цифрових технологій забезпечує ширший доступ до фінансових послуг для малих підприємств, стартапів і окремих категорій споживачів, які раніше мали обмежені можливості користування банківськими сервісами. Водночас розвиток альтернативних фінансових інструментів, краудфандингових платформ, електронних гарантів і

криптовалют сприяє виникненню нових напрямів конкуренції у фінансовій сфері. Саме в таких умовах формуються сучасні конкурентні процеси, що істотно трансформують традиційні принципи функціонування ринку [48].

Таблиця 3.1

Основні тенденції цифрової трансформації банківських послуг

Напрямок	Характеристика
Розвиток цифрового банкінгу	Банківське обслуговування, сфокусоване на дистанційному обслуговуванні клієнтів, що дозволяє не лише підвищити якість та швидкість роботи з клієнтами, а й заощадити час та витрати, підвищити безпеку особистих даних, а також надати послуги більшій кількості клієнтів
Формування оновлених електронних платіжних систем	Розвиток платіжних систем, які дозволяють здійснювати розрахунки через мережу або платіжні чіпи та токенізовані платіжні картки
Швидке online кредитування	Кредитування клієнтів за допомогою каналів дистанційного обслуговування
Віддалена аутентифікація	Механізм, який дозволяє підтвердити особу клієнта дистанційно за допомогою біометричних персональних даних (зображення особи та голосу), з метою надання фінансових послуг online
Використання штучного інтелекту (ШІ)	Технологія у вигляді аналітичної системи, здатна вирішувати завдання різної складності
Використання Big Data	Технологія з обробки значних масивів інформації з подальшим її аналізом.
Впровадження робоедвайзингу	Фінансовий консалтинг за допомогою програми-робота, який збирає інвесторам портфель інвестицій, надає допомогу у керуванні даним портфелем

Джерело: складено та розраховано автором за матеріалами [44, с. 65; 45; 46; 47, с. 225]

За сучасних умов конкурентна боротьба охоплює не лише цінові та якісні параметри фінансових продуктів, а й темпи технологічного оновлення, рівень клієнтоорієнтованості, інноваційний потенціал установ та розвиток цифрової інфраструктури. Нові форми конкуренції пов'язані із доступом до клієнтських даних, а також із формуванням цифрових екосистем, у межах яких користувачі можуть отримувати комплекс фінансових і супутніх послуг без необхідності звернення до традиційних фінансових інституцій. Крім того, цифровізація сприяє виходу конкуренції за межі національних ринків,

оскільки глобальні технологічні компанії здатні надавати послуги клієнтам у різних країнах світу, долаючи традиційні ринкові бар'єри [48].

На сьогодні конкурентоспроможність банківської установи визначається не лише стабільністю її фінансових показників, а й ефективністю реалізації загальної бізнес-стратегії, здатністю адаптуватися до цифрових трансформацій та впроваджувати сучасні канали взаємодії з клієнтами. Важливими складовими забезпечення конкурентних переваг є розвиток багатоканального банкінгу (multi-channel banking), розширення доступу населення до фінансових послуг, створення інноваційних технологічних рішень і підвищення рівня клієнтського сервісу.

Особливого значення набуває здатність банку підтримувати високий рівень ефективності діяльності навіть за умов несприятливого зовнішнього середовища. До таких чинників належать дія воєнного стану, соціально-економічні кризи, геополітичні ризики, а також посилення конкуренції з боку фінтех-компаній та інших цифрових учасників фінансового сектору. У таких умовах конкурентоспроможність банку значною мірою залежить від його адаптивності, інноваційного потенціалу та здатності оперативно реагувати на зміни ринкового середовища [49, с. 36].

Порівняльний аналіз рівня цифрової трансформації провідних банків України у 2026 році зображено у табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Порівняльний аналіз рівня цифрової трансформації провідних банків України у 2026 році

Категорії	Назва банку			
	Приватбанк	Монобанк	Ощадбанк	ПУМБ
1	2	3	4	5
Інтеграція мобільних додатків	Висока (лідер цифрового банкінгу, розвиток open banking)	Дуже висока (mobile-first модель, AI-сервіси)	Середня–висока (модернізація «Ощад 24/7»)	Середня–висока (активний розвиток мобільного банкінгу)

Продовження табл. 3.2

1	2	3	4	5
Використання об'ємних даних	Активне використання для antifraud, персоналізації та AI-аналітики	Широке використання поведінкової аналітики та автоматизації рішень	Big Data для скорингу та управління ризиками	Використання Big Data для оптимізації процесів і маркетингу
API-рішення для бізнесу	35+ API, розвиток відкритого банкінгу та інтеграцій для бізнесу	Розширений API-функціонал для fintech та e-commerce	Базові API для корпоративних клієнтів	API для МСБ та партнерських інтеграцій
Доступність електронного документообігу	Повністю інтегрований ЕДО, цифрові підписи, Paperless, інтеграція з державними сервісами	Практично повний електронний документообіг	Часткова цифровізація документообігу	Розширення електронного документообігу
Інтеграція AI-технологій	AI для чат-ботів, аналізу транзакцій та кредитного скорингу	AI-аналітика клієнтських операцій та підтримки	Початкове впровадження AI-рішень	AI для маркетингової аналітики та автоматизації
Підтримка Open Banking	Активний розвиток open banking та партнерських сервісів	Часткова підтримка open banking	Обмежена підтримка open banking	Частковий розвиток open banking
Рівень кібербезпеки	Високий рівень захисту даних та antifraud-систем	Високий рівень цифрової безпеки	Посилення систем кіберзахисту	Сучасні системи кібербезпеки
Інтеграція з «Дія»	Повна інтеграція державних цифрових сервісів	Інтеграція цифрових документів через «Дія»	Інтеграція окремих державних сервісів	Інтеграція сервісів цифрової ідентифікації
Використання хмарних технологій	Активне використання хмарних рішень	Використання хмарної інфраструктури	Часткове використання хмарних технологій	Поступове впровадження cloud-рішень

Джерело: складено та розраховано автором за матеріалами [37; 50-52]

Порівняльний аналіз рівня цифрової трансформації провідних банків України (табл. 3.2) свідчить про активне впровадження сучасних цифрових

технологій у діяльність банківських установ та поступовий перехід до моделі цифрового банкінгу. У сучасних умовах цифровізація стає одним із ключових чинників забезпечення конкурентоспроможності банків, оскільки сприяє підвищенню ефективності бізнес-процесів, покращенню якості обслуговування клієнтів та розширенню спектра фінансових послуг. Аналіз показує, що українські банки активно адаптуються до нових вимог ринку, інтегруючи мобільні застосунки, електронний документообіг, Big Data, API-рішення та інструменти штучного інтелекту.

Лідруючі позиції у сфері цифрової трансформації займає АТ КБ «ПриватБанк», який демонструє найбільш комплексний підхід до впровадження цифрових інновацій. Банк активно використовує технології Big Data, інструменти штучного інтелекту, open banking та хмарні сервіси, що забезпечує високий рівень автоматизації операційних процесів і персоналізації фінансових послуг. Важливою конкурентною перевагою банку є повна інтеграція електронного документообігу та активна співпраця з державними цифровими платформами, зокрема сервісом «Дія» [37].

Високий рівень цифровізації також характерний для monobank, що діє на базі АТ «Універсал Банк», діяльність якого побудована на концепції mobile-first. Банк орієнтується на використання цифрових каналів комунікації, автоматизованих сервісів та поведінкової аналітики клієнтів. Значна увага приділяється розвитку хмарної інфраструктури, цифрової безпеки та інтеграції fintech-рішень, що дозволяє забезпечувати високу швидкість та зручність банківського обслуговування [50].

Водночас АТ «Ощадбанк» та АТ «ПУМБ» демонструють поступову модернізацію цифрової інфраструктури та активне впровадження окремих елементів цифрового банкінгу. Для цих банків характерним є розвиток мобільних застосунків, використання великих даних для оцінки ризиків та оптимізації процесів, а також розширення електронного документообігу. Проте рівень інтеграції інноваційних технологій у їх діяльність поки що поступається цифровим лідерам ринку [51; 52].

Результати аналізу дають підстави стверджувати, що цифрова трансформація банківського сектору України має комплексний і динамічний характер. Основними напрямками розвитку залишаються впровадження штучного інтелекту, розвиток open banking, посилення кібербезпеки, інтеграція з державними цифровими платформами та використання хмарних технологій. У перспективі саме рівень цифрової адаптації, інноваційний потенціал та здатність банків швидко реагувати на зміни ринкового середовища визначатимуть їхню конкурентоспроможність і стійкість на фінансовому ринку.

Цифрова трансформація здійснює вагомий вплив на розвиток банківського сектору, забезпечуючи його адаптацію до сучасних технологічних тенденцій та зростаючих потреб клієнтів. Активне поширення мобільних банківських застосунків, зокрема таких сервісів, як Приват24 та monobank, свідчить про те, що банки, які ефективно інтегрують цифрові рішення у свою діяльність, отримують суттєві конкурентні переваги. Використання цифрових сервісів сприяє підвищенню рівня зручності для клієнтів, оптимізації банківських процесів і значному скороченню операційних витрат.

Зазначені тенденції відповідають результатам досліджень зарубіжних науковців та експертів, які прогнозують подальше скорочення ролі традиційних банківських відділень і посилення значення дистанційних каналів обслуговування. Одночасно впровадження блокчейн-технологій забезпечує підвищення швидкості та безпеки здійснення фінансових операцій, що створює передумови для трансформації традиційних банківських процесів. Крім того, використання таких технологій сприяє зростанню прозорості банківської діяльності та підвищенню рівня довіри клієнтів до фінансових установ [45].

Порівняльний аналіз Топ-10 додатків вітчизняних банків зображено у табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Топ-10 додатків вітчизняних банків і клієнтські зручності в них

Банк	Он-лайн кредитування	Інтеграція з дією	Оплата будь-якого рахунку з додатку	Відображення різних рахунків клієнтів	Можливість відміни подвійної конвертації	Валютні депозити онлайн	AI-підтримка / чат-боти
Приват Банк	+	+	+	+	+	+	+
monobank	+	+	+	+	+	+	+
Sense банк	+	+	+	+	+	+	+
А-банк	+	+	+	+	+	+	+/-
ПУМБ	+	+	+	+	+/-	+	+/-
Укргазбанк	+/-	+	+	+	-	+	-
Укрсиббанк	+/-	+	+	+/-	-	+/-	-
Отр банк	+/-	+	+	+/-	-	+/-	-
Райффайзен банк	+/-	+	+	+/-	-	+/-	-
Ощадбанк	+/-	+	+	+	+/-	+	+/-

Джерело: складено та розраховано автором за матеріалами [50-58]

Порівняльний аналіз функціональних можливостей мобільних застосунків провідних вітчизняних банків у табл. 3.3 свідчить про високі темпи цифровізації банківського сектору та посилення конкуренції у сфері дистанційного банківського обслуговування. У сучасних умовах мобільний банкінг перетворився на один із ключових інструментів взаємодії банків із клієнтами, а рівень розвитку цифрових сервісів став важливим чинником формування конкурентних переваг. Банки активно впроваджують нові функції, спрямовані на підвищення зручності користування застосунками, швидкості здійснення операцій та рівня персоналізації фінансових послуг.

Лідуючі позиції за рівнем цифрових можливостей займають ПриватБанк, monobank та Sense Bank, мобільні застосунки яких характеризуються широким спектром функцій та високим рівнем інтеграції цифрових сервісів. Ці банки забезпечують можливість дистанційного

відкриття кредитних ліній і депозитів, підтримують інтеграцію карток інших банків, онлайн-кредитування, цифрові платежі та використання AI-технологій для автоматизації обслуговування клієнтів. Важливою перевагою є також інтеграція із державними цифровими платформами та підтримка сучасних платіжних систем, зокрема Apple Pay і Google Pay. Інші банки, зокрема ПУМБ, Райффайзен Банк та Ощадбанк, демонструють поступовий розвиток мобільного банкінгу та розширення цифрових можливостей для клієнтів. Водночас окремі функції, пов'язані з використанням штучного інтелекту, автоматизацією сервісів або мультивалютними операціями, залишаються менш розвиненими порівняно з цифровими лідерами ринку.

Тож, результати аналізу підтверджують, що розвиток мобільних застосунків є одним із пріоритетних напрямів цифрової трансформації банківської системи України. Подальше впровадження інноваційних технологій, розширення функціональності мобільних сервісів та підвищення рівня кібербезпеки сприятимуть зміцненню конкурентоспроможності банків та покращенню якості фінансового обслуговування клієнтів.

Окрім традиційних банків, на ринок активно виходять фінтех-компанії, маркетплейси, платіжні агрегатори, що змінює конкурентне середовище та стимулює інновації [59]. За останнє десятиріччя фінтех-ринок України перетворився з нішевого сегмента IT-галузі на один із ключових драйверів цифровізації фінансових послуг. Україна входить до числа країн зі швидкими темпами переходу до цифрових моделей фінансових послуг, що зумовлено як ринковою конкуренцією, так і активною роллю держави

Таблиця 3.4

Структура фінтехкомпаній України за видами діяльності, %

Сфери діяльності фінтехкомпаній	Роки				
	2020	2021	2023	2024	2025
Технології та інфраструктура	20	22	24	36	28
Платежі/грошові перекази	20	19	14	15	18
Кредитування особисте/споживче	7	14	12	7	10

LeralTech	3	9	7	4	3
RegTech	2	1	7	6	8
InsurTech	3	6	6	3	3
Персональні фінанси	3	6	6	5	7
Консалтинг/аналітичні системи	9	5	2	3	3
Кібербезпека	5	5	2	4	2
Digital/необанки	4	4	7	4	7
Blockchain	4	3	5	2	2
Електронні гаманці	10	2	2	2	2
Маркетплейси	5	2	5	3	3
Бізнес кредитування	4	1	1	4	5
Інструмент цифрового порівняння	1	1	1	1	1
Інвестиції у фінтех/краудфандинг	0	0	0	1	1

Джерело: складено та розраховано автором за матеріалами [51]

Відповідно даних табл. 3.4 можна зазначити, що структура фінтех-компаній за напрямками діяльності упродовж 2020-2024 рр. зазнала суттєвих змін. Відповідно до результатів опитування фінтех-компаній, найбільшу частку в досліджуваному періоді займав сегмент «технології та інфраструктура», питома вага якого зросла з 22 % у 2020 році до 28 % у 2024 році. Водночас частка сегмента платежів і грошових переказів скоротилася з 19 % до 14 %, однак у 2024 році спостерігалось її часткове відновлення до рівня 18 %. Аналогічна тенденція характерна і для сфери особистого та споживчого кредитування, частка якої зменшилася з 14 % до 7 %, а у 2024 році зросла до 10 %. Разом із цим у структурі фінтех-ринку простежується активний розвиток digital- та необанків, частка яких збільшилася з 4 % до 7 %. Суттєве зростання також продемонстрував сегмент RegTech: його питома вага підвищилася з 1 % до 8 %, що свідчить про посилення ролі технологічних рішень у сфері регуляторного контролю та управління ризиками. Крім того, позитивну динаміку демонструє сектор бізнес-кредитування, частка якого зросла з 1 % до 5 %, відображаючи підвищення попиту на цифрові фінансові послуги для корпоративного сектору.

Розвиток фінтех-сегменту здійснив суттєвий вплив на трансформацію банківської діяльності за декількома напрямками. Насамперед відбулося посилення конкурентного тиску у сферах платіжних операцій, P2P-переказів, онлайн-еквайрингу та мікрокредитування, де сфери діяльності традиційних банків і фінтех-компаній дедалі більше перетинаються. У результаті цього конкуренція на фінансовому ринку набуває більш динамічного та технологічно орієнтованого характеру.

Важливим наслідком розвитку фінтеху стало також формування моделей «white-label» та Banking-as-a-Service (BaaS), у межах яких банки забезпечують ліцензійну, процесингову та бек-офісну підтримку, тоді як фінтех-компанії відповідають за клієнтський інтерфейс і користувацький досвід. Прикладом такої моделі є співпраця Universal Bank та monobank, що демонструє інтеграцію традиційної банківської інфраструктури з інноваційними цифровими сервісами.

Крім того, розвиток цифрових технологій сприяв появі банків-фінтехів і необанків, зокрема monobank, sportbank та izibank. Діяльність таких установ підтверджує тенденцію до переходу на mobile-first модель обслуговування, у межах якої мобільний застосунок виступає основним, а в окремих випадках – єдиним каналом взаємодії банку з клієнтами [51].

Показовим прикладом інтеграції фінтех-рішень у діяльність банківської установи є АТ КБ «ПриватБанк», який активно поєднує власні ІТ-розробки із фінтех-партнерствами. Важливу роль у процесі цифрової трансформації банку відіграє платформа Приват24, що функціонує з 2001 року. Проте саме упродовж 2020-2025 рр. цей сервіс трансформувався у масштабну фінтех-платформу, яка забезпечує обслуговування переважної частини клієнтської бази банку. На основі платформи Privat24 було реалізовано широкий спектр цифрових та фінтех-рішень, серед яких API-інтеграції та інструменти open banking, можливість підключення карток інших банків, а також інтеграція з міжнародними платіжними сервісами, зокрема Payoneer для підприємців. Крім того, банк активно розвиває сервіси POS-еквайрингу, QR-платежів,

технологію FacePay24, інструменти електронної комерції та цифрові сервіси для бізнесу, включаючи інтегровані податкові календарі й електронні декларації. Поєднання значної клієнтської бази, активного розвитку мобільного банкінгу та системного впровадження фінтех-інновацій позитивно вплинуло на фінансові результати банку. Упродовж 2020-2025 рр. АТ КБ «ПриватБанк» стабільно зберігав позиції найприбутковішої банківської установи України, що підтверджує ефективність обраної цифрової стратегії та високий рівень адаптації до сучасних тенденцій розвитку фінансового сектору [37].

Особливої уваги заслуговує кейс monobank – цифрового необанку, діяльність якого здійснюється на базі ліцензії Universal Bank та ґрунтується на повністю цифровій фінтех-архітектурі. Бізнес-модель банку передбачає дистанційну взаємодію з клієнтами на всіх етапах обслуговування. Такий підхід демонструє ефективність mobile-first моделі банкінгу та підтверджує тенденцію до переходу фінансових установ на цифрові формати обслуговування клієнтів [50].

Однак стрімка, цифровізація вітчизняного фінансового сектору характеризується зростанням системних ризиків, появі нових викликів перед національним регулятором, банками та небанківськими установами.

Отже, для покращення конкурентних позицій банків в умовах цифровізації необхідним є:

- впровадження технологій open banking;
- розвиток API-інтеграцій між банками та фінтех-компаніями;
- активне використання штучного інтелекту,
- Big Data та хмарних технологій;
- удосконалення мобільного банкінгу та дистанційного обслуговування.

3.2. Вплив державного капіталу на конкурентне середовище ринку банківських послуг України

У 2020 році Антимонопольний комітет України провів дослідження ринку банківських послуг у контексті дотримання принципу конкурентного нейтралітету. Основна увага дослідження була зосереджена на оцінюванні доцільності надання державним банкам виключних повноважень щодо обслуговування окремих сегментів банківського ринку. За результатами аналізу стан конкурентного середовища у банківському секторі України було охарактеризовано як недостатньо ефективний та далекий від умов досконалої конкуренції.

У межах дослідження Антимонопольний комітет України також наголосив на міжнародних зобов'язаннях України щодо поступового скорочення рівня державної присутності у сфері банківського обслуговування. Аналіз європейської практики засвідчує, що втручання держави у функціонування ринку банківських послуг є виправданим лише у випадках, коли механізми вільного ринку не забезпечують ефективного надання відповідних послуг або коли таке втручання сприяє реалізації суспільно важливих цілей та захисту публічних інтересів [61].

На сучасному ринку банківських послуг України функціонує понад 60 банківських установ, що свідчить про потенційно високий рівень конкуренції у секторі. Однак у низці сегментів ринку право надання окремих банківських послуг фактично зосереджене переважно у банків державного сектору, тоді як для приватних банків існують суттєві регуляторні обмеження. Такі обмеження стосуються обслуговування окремих категорій клієнтів, серед яких військові пенсіонери, внутрішньо переміщені особи, отримувачі субсидій, бюджетні установи, суб'єкти господарювання, що працюють зі спеціальними рахунками, а також отримувачі різних видів державних виплат. Загалом

подібні обмеження охоплюють значну кількість сегментів банківського ринку [62].

Сфери, для яких характерним є відкриття поточних рахунків із спеціальним режимом використання у 2026 році зображені на рис. 3.1., а за результатами 2020 року у додатку А.1.

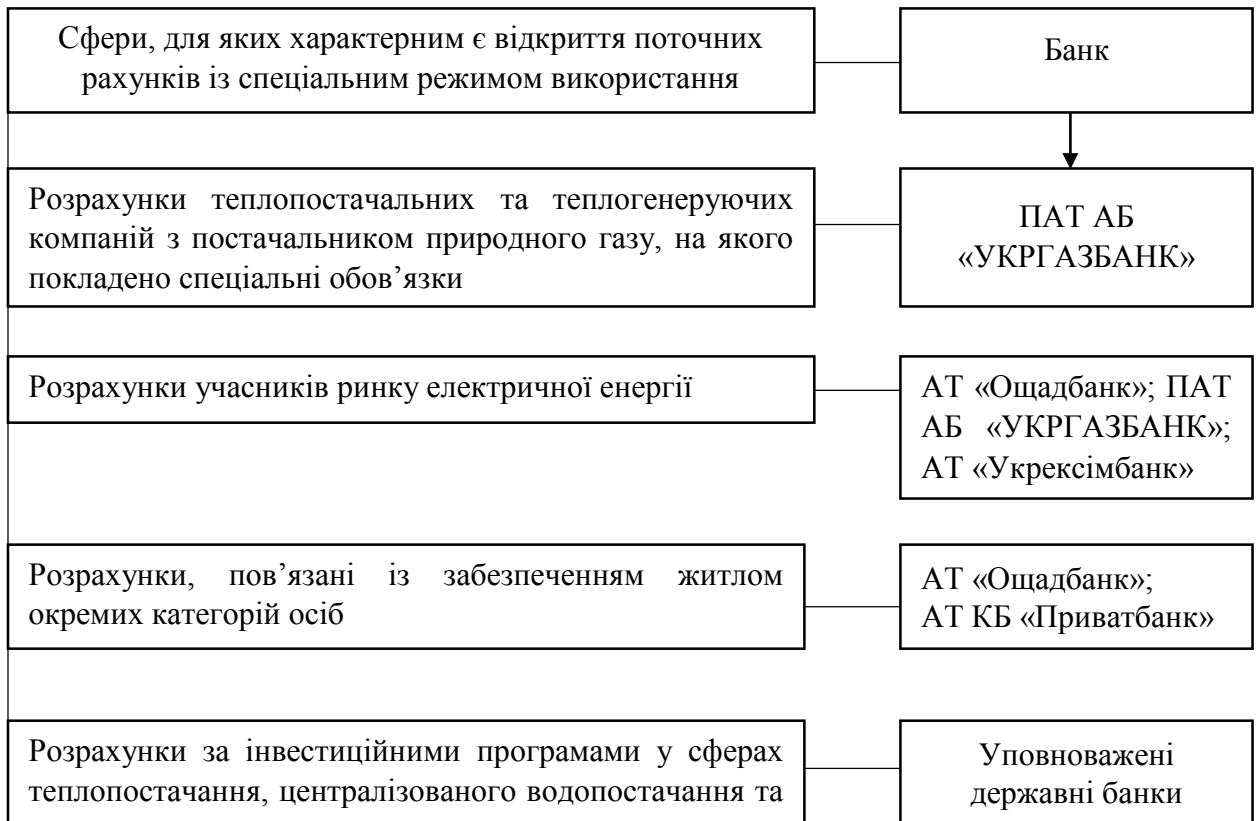

Рис. 3.1 Сфери, для яких характерним є відкриття поточних рахунків із спеціальним режимом використання

Джерело: складено автором за матеріалами [62; 63]

Упродовж останніх років законодавча база була доповнена новими регуляторними вимогами, що стосуються, зокрема, виплати житлових субсидій, грошових компенсацій на придбання житла для окремих категорій населення, компенсацій за програмою «пакунок малюка», а також обслуговування депозитних рахунків, пов'язаних із примусовим виконанням судових рішень. Подібна модель регулювання ринку банківських послуг обмежує розвиток повноцінного конкурентного середовища та звужує

можливості приватних банків щодо надання послуг на рівних умовах із державними установами.

Наслідком таких обмежень є зниження рівня конкурентності на ринку та обмеження вибору для споживачів банківських послуг, які не завжди мають можливість обирати фінансову установу за критеріями оптимального співвідношення ціни та якості послуг [21].

Отже, банки, у яких відсутня державна частка, обмежені в доступі до обслуговування вказаних рахунків у зв'язку із прийняттям законодавчих та нормативно-правових актів, якими таке право отримали виключно банки державного сектору, не зважаючи на те, банківські установи, у яких відсутня державна частка, мають необхідний функціонал для обслуговування поточних рахунків із спеціальним режимом використання [63; с. 20].

В розвинутих країнах банки з державною участю рідко є основними гравцями на ринку банківських послуг, натомість в Україні вони відіграють системну роль. Така ситуація склалася внаслідок соціально-політичних криз, нестабільності та невизначеності. В умовах дії воєнного стану Міністерство фінансів України не розглядає питання зменшення частки в державних банках, хоча ще на початку 2022 року планувалося зменшити присутність держави у банківському секторі.

Структура та динаміка власного капіталу вітчизняної банківської системи за період 2020-2025 рр. зображена на рис. 3.2.

З даних рис. 3.2 можна зробити висновок, що протягом досліджуваного періоду частка власного капіталу банків з державною участю дещо знизилась з 44,8% у 2020 році до 43,7% у 2025 році. Однак не зважаючи на незначне зменшення питомої ваги, присутність держави у капіталі банківської системи України досить значна. Слід додати, що власний капітал і державних і приватних банків зріс і становить за результатами 2025 року 202,5 млрд грн та 260,5 млрд грн відповідно.

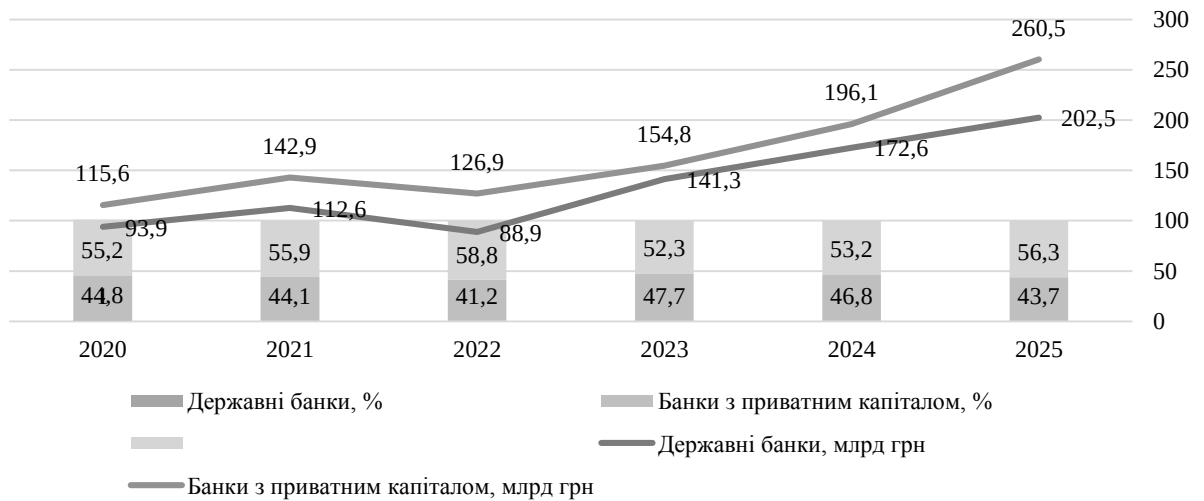

Рис. 3.2 Структура та динаміка власного капіталу вітчизняних банків
за період 2020-2025 рр., млрд грн, %

Джерело: складено та розраховано автором за матеріалами [30]

Розподіл чистих активів між групами банків є важливим показником рівня концентрації банківського сектору та конкурентних позицій окремих категорій банківських установ. Аналіз динаміки цього показника дозволяє оцінити структурні зміни у банківській системі України, а також визначити тенденції перерозподілу фінансових ресурсів між державними, приватними та іноземними банками. Динаміка розподілу чистих активів за групами банків за період 2020-2025 рр. зображено на рис. 3.3.

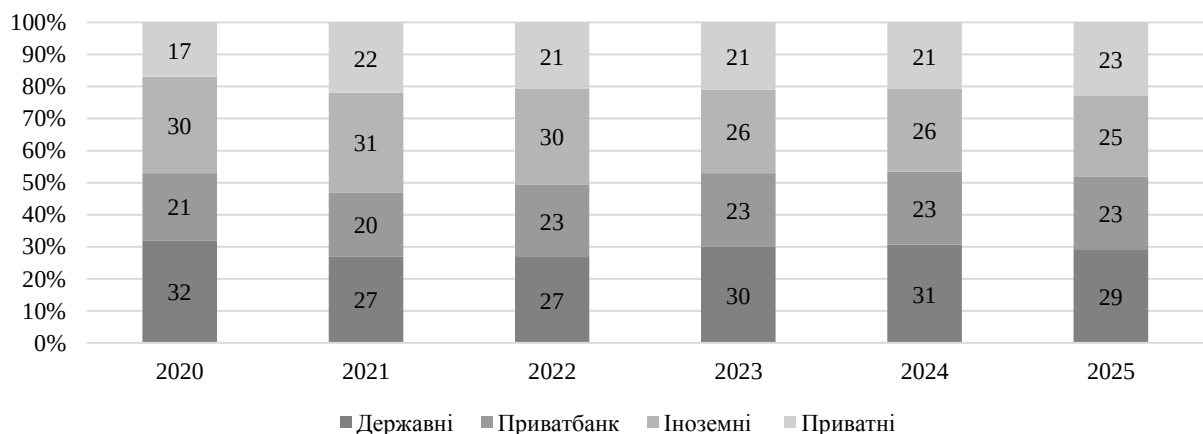

Рис.3.3 Динаміка розподілу чистих активів за групами банків
за період 2020-2025 рр., %

Джерело: складено та розраховано автором за матеріалами [30; 64; 65]

З даних рис. 3.3 можна стверджувати, що за період 2021-2024 роки частка державних банків у загальному обсязі чистих активів зростала і склала у 2024 році 54%. У 2025 році відбулося незначне зниження питомої ваги до показника 53%. Частка іноземних банків склала 25%, а банків з приватним вітчизняним капіталом – 23%.

Також важливим показником є частка державного капіталу на ринку кредитів, адже активність на даному сегменті є визначальною для фінансування бізнесу, населення, а також можливість отримання прибутку. Структура та динаміка кредитів, наданих вітчизняними банками за період 2020-2025 рр. зображено на рис. 3.4.

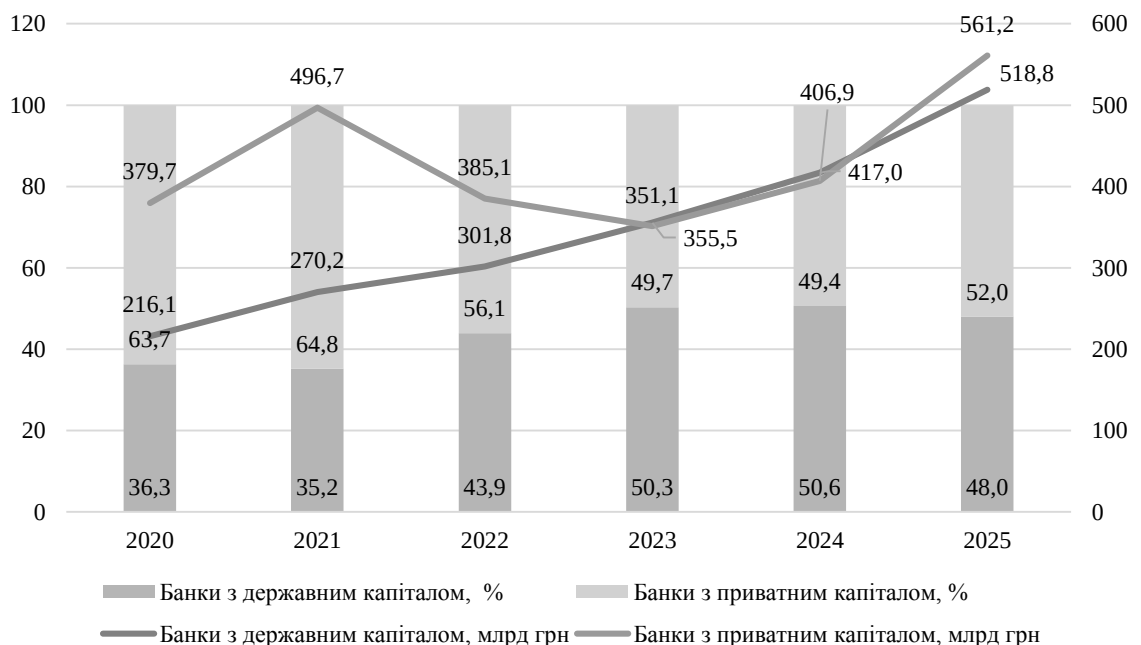

Рис. 3.4 Розподіл кредитів за групами банків
за період 2020-2025 рр., млрд грн, %

Джерело: складено та розраховано автором за матеріалами [30]

За період дослідження частка присутності банків з державною участю на ринку кредитів помітно зросла, а саме з 36,3% у 2020 році до 48,0% у 2025 році, що говорить про посилення їх конкурентних позицій на даному сегменті. Це можна пояснити активною участю банків з державною участю у державних програмах щодо підтримки малого та середнього бізнесу.

Депозитні ресурси є одним із ключових джерел формування ресурсної бази банківської системи та важливим індикатором рівня довіри населення й бізнесу до фінансових установ. Аналіз структури депозитного ринку за формами власності банків дає можливість оцінити рівень концентрації фінансових ресурсів, конкурентні позиції державних і приватних банків, а також тенденції розвитку банківського сектору в умовах економічної нестабільності та цифрової трансформації. Структура та динаміка депозитів, наданих вітчизняними банками за період 2020-2025 рр. зображені на рис. 3.5.

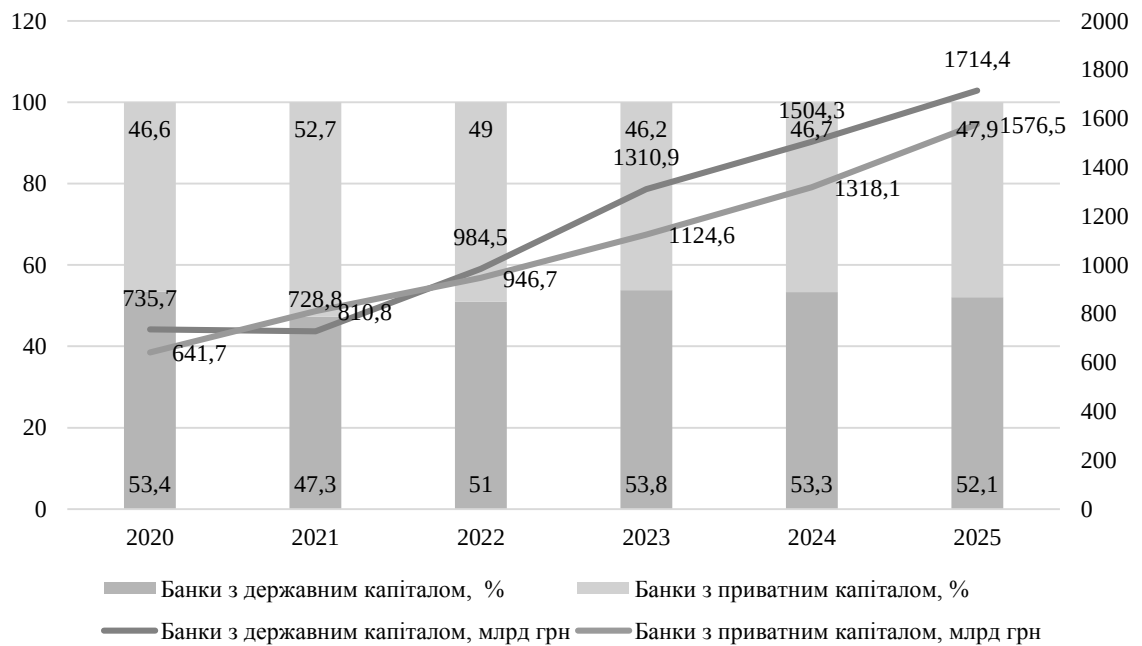

Рис. 3.5 Динаміка розподілу депозитів за групами банків
за період 2020-2025 рр., млрд грн, %

Джерело: складено та розраховано автором за матеріалами [30]

Проведений аналіз свідчить про домінуючу роль банків з державним капіталом на депозитному ринку України упродовж 2020-2025 рр. Незважаючи на певні коливання у структурі ринку, державні банки зберігали переважачу частку депозитних ресурсів, яка у більшості досліджуваних років перевищувала 50 %. Найвищий показник спостерігався у 2023 році – 53,8 %, що свідчить про посилення довіри вкладників до державних фінансових установ в умовах підвищеної економічної та воєнної нестабільності. Водночас

банки з приватним капіталом також демонстрували позитивну динаміку зростання депозитного портфеля. Особливо помітним було збільшення їхньої частки у 2021 році, коли вона досягла 52,7 %, що свідчило про активізацію конкурентної боротьби на ринку банківських послуг. Проте у наступні роки державні банки знову посилили свої позиції завдяки вищому рівню довіри клієнтів, підтримці держави та стабільнішому фінансовому становищу. Загалом упродовж 2020-2025 рр. спостерігається стале зростання загального обсягу депозитів як у державних, так і у приватних банках, що свідчить про поступове відновлення банківського сектору та адаптацію фінансової системи до кризових умов.

Також важливий для розуміння стану конкуренції на ринку депозитів розподіл коштів фізичних осіб. Динаміка розподілу коштів фізичних осіб за групами банків за період 2020-2025 рр. зображена на рис. 3.6.

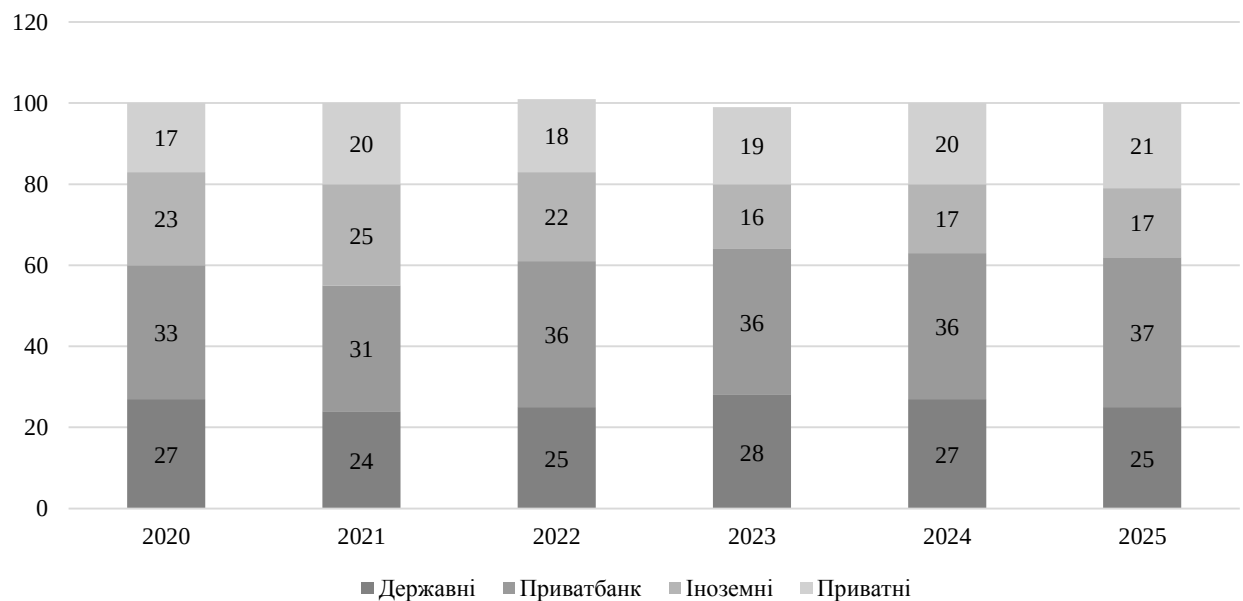

Рис.3.6 Динаміка розподілу коштів фізичних осіб за групами банків за період 2020-2025 рр., %

Джерело: складено та розраховано автором за матеріалами [30; 64; 65]

За результатами аналізу можна стверджувати, що державні банки, в тому числі АТ КБ «Приватбанк» за період дослідження зуміли акумулювати на власних рахунках більше, ніж половини коштів населення. Зокрема станом на

кінець 2025 року частка депозитів фізичних осіб, відкритих у державних банках склала 62,0%, з яких 37% – це питома вага лідера даного сегменту ринку АТ КБ «Приватбанк».

З огляду на європейський вектор розвитку України, актуальним залишається подальше вдосконалення національного законодавства, зокрема у сфері регулювання конкурентних та антимонопольних відносин. Водночас слід зазначити, що на сучасному етапі нормативно-правове забезпечення економічної конкуренції в Україні загалом сформоване на достатньому рівні та створює базові передумови для функціонування конкурентного середовища.

Попри те, що Антимонопольний комітет України визнає наявність окремих бар'єрів розвитку конкуренції у банківському секторі, рівень дослідження проблем концентрації ринку та фактичного домінування окремих банківських установ на ринку фінансових послуг залишається недостатнім. Крім того, заходи, спрямовані на покращення конкурентного середовища у банківській системі, мають переважно фрагментарний характер і не завжди супроводжуються практичною реалізацією.

Враховуючи відносно обмежену кількість банківських установ в Україні, а також високий рівень концентрації капіталу та клієнтської бази у провідних банках, насамперед у банках з державним капіталом, питання розвитку та посилення конкуренції у банківському секторі набуває особливої актуальності. За результатами 2025 року частка чистих активів державних банків становила 53,0 %, тоді як їхня частка у коштах населення досягла 62,0% %, що свідчить про суттєвий рівень концентрації ресурсів у державному сегменті банківської системи. Доцільним є перегляд існуючих обмежень щодо доступу приватних банків до окремих сегментів ринку, зокрема обслуговування соціальних виплат, бюджетних коштів та державних програм. Це сприятиме розвитку добросовісної конкуренції та розширенню можливостей для клієнтів обирати банки за критеріями якості та вартості послуг.

Висновок до розділу 3

На основі дослідження, проведеного в розділі 3, зроблені наступні висновки:

Порівняльний аналіз рівня цифрової трансформації провідних банків України свідчить про активне впровадження сучасних цифрових технологій у діяльність банківських установ та поступовий перехід до моделі цифрового банкінгу. У сучасних умовах цифровізація стає одним із ключових чинників забезпечення конкурентоспроможності банків, оскільки сприяє підвищенню ефективності бізнес-процесів, покращенню якості обслуговування клієнтів та розширенню спектра фінансових послуг. Аналіз показує, що українські банки активно адаптуються до нових вимог ринку, інтегруючи мобільні застосунки, електронний документообіг, Big Data, API-рішення та інструменти штучного інтелекту.

Лідируючі позиції у сфері цифрової трансформації займає АТ КБ «ПриватБанк», який демонструє найбільш комплексний підхід до впровадження цифрових інновацій. Банк активно використовує технології Big Data, інструменти штучного інтелекту, open banking та хмарні сервіси, що забезпечує високий рівень автоматизації операційних процесів і персоналізації фінансових послуг. Важливою конкурентною перевагою банку є повна інтеграція електронного документообігу та активна співпраця з державними цифровими платформами, зокрема сервісом «Дія».

Оцінка функціональних можливостей мобільних застосунків провідних вітчизняних банків свідчить про високі темпи цифровізації банківського сектору та посилення конкуренції у сфері дистанційного банківського обслуговування. Лідируючі позиції за рівнем цифрових можливостей займають ПриватБанк, monobank, мобільні застосунки яких характеризуються широким спектром функцій та високим рівнем інтеграції цифрових сервісів.

Протягом досліджуваного періоду частка власного капіталу банків з державною участю дещо знизилась з 44,8% у 2020 році до 43,7% у 2025 році. Однак не зважаючи на незначне зменшення питомої ваги, присутність держави у капіталі банківської системи України досить значна. Слід додати, що власний капітал і державних і приватних банків зріс і становить за результатами 2025 року 202,5 млрд грн та 260,5 млрд грн відповідно.

За період 2021-2024 роки частка державних банків у загальному обсязі чистих активів зростала і склала у 2024 році 54%. У 2025 році відбулося незначне зниження питомої ваги до показника 53%. Частка іноземних банків склала 25%, а банків з приватним вітчизняним капіталом – 23%.

Державні банки, в тому числі АТ КБ «Приватбанк» за період дослідження зуміли акумулювати на власних рахунках більше, ніж половини коштів населення. Зокрема станом на кінець 2025 року частка депозитів фізичних осіб, відкритих у державних банках склала 62,0%, з яких 37% – це питома вага лідера даного сегменту ринку АТ КБ «Приватбанк».

На сьогодні банки, у яких відсутня державна частка, обмежені в доступі до обслуговування вказаних рахунків у зв'язку із прийняттям законодавчих та нормативно-правових актів, якими таке право отримали виключно банки державного сектору, не зважаючи на те, банківські установи, у яких відсутня державна частка, мають необхідний функціонал для обслуговування поточних рахунків із спеціальним режимом використання

ВИСНОВКИ

1. Банківська конкуренція – це динамічний процес суперництва банків, в процесі якого вони спрямовують свої зусилля з метою розширення частки на ринку фінансових послуг. На ринку банківських послуг конкуренція проявляється між окремими банками, які конкурують за акумуляцію вільних ресурсів, обслуговування клієнтів, кредитування тощо. Вони пропонують різні умови кредитів, депозитів, відсоткові ставки та рівень комісій, щоб бути більш привабливими для споживачів. Банки в процесі обслуговування покращують якість та швидкість надання послуг. Також на ринку існує конкуренція між банками та небанківськими фінансовими установами, такими як кредитні спілки, ломбарди, лізингові та факторингові компанії, фінтех-компанії та платіжні сервіси. Вони пропонують схожі фінансові послуги часто з більш простими або швидшими умовами.

2. Конкуренція на ринку банківських послуг реалізується у двох основних формах – ціновій та неціновій. Цінова конкуренція ґрунтується на використанні ціни банківських продуктів і послуг як ключового інструменту конкурентної боротьби, зокрема шляхом зниження тарифів, процентних ставок або запровадження більш вигідних умов обслуговування клієнтів. Нецінова конкуренція, своєю чергою, передбачає застосування інших механізмів підвищення конкурентоспроможності, серед яких важливе місце займають якість обслуговування, впровадження інноваційних технологій, рівень цифровізації банківських процесів, репутація банку та ефективність маркетингової діяльності тощо.

3. Правове регулювання діяльності банків – це важлива функція державних регуляторів, яку вони виконують з метою забезпечення стабільності банківської системи. Важливим напрямком регулювання – дотримання достатнього рівня конкуренції на ринку банківських послуг. Конкуренція на ринку банківських послуг в Україні регулюється сукупністю

законодавчих і нормативно-правових актів, які визначають правила функціонування банківської системи, захист економічної конкуренції та повноваження державних органів у цій сфері. Серед яких ЗУ «Про банки і банківську діяльність», ЗУ «Про Національний банк України», ЗУ «Про захист економічної конкуренції», ЗУ «Про захист від недобросовісної конкуренції».

4. Динаміка індексу ІНН відносно власного капіталу дає можливість стверджувати, що протягом досліджуваного періоду рівень концентрації капіталу банків залишався відносно помірним і не набував ознак високої монополізації. Динаміка значення індексу Лернера демонструє зростання показника у 2023-2025 років, що вказує на поступову монополізацію ринку, домінування великих банків. Виключенням є лише 2022 р., коли під впливом повномасштабного вторгнення індекс склав 6,1%. Станом на кінець 2025 року значення індексу Лернера дорівнює 21,8%. У 2023-2025 рр. спостерігалось поступове зниження індексу концентрації відносно активів з 58,3% до 55,2%, що характеризує тенденцію до більш рівномірного розподілу активів між банками та помірного посилення конкурентного середовища. Загалом динаміка показника свідчить про збереження достатньо високої ролі найбільших банків у банківській системі, однак без суттєвого посилення монополізації ринку.

5. Оцінка рівня концентрації ринку банківських послуг за загальним обсягом депозитів вказує на помірну концентрацію та достатній рівень конкуренції. Однак ІНН, розрахований для депозитів фізичних осіб наближається, а у 2025 році перевищує рівень 1800 пунктів, що вказує на монополізацію ринку в даному сегменті. За досліджуваний період спостерігається відновлення зростання обсягів кредитування, в тому числі фізичних і юридичних осіб. Спостерігається поступова монополізація ринку кредитування фізичних осіб. Зокрема у 2023 та 2024 роках значення ІНН становило 2007,9 та 2041,0 пунктів відповідно. Станом на 2025 рік рівень ІНН дещо знижився (1806,9), однак це ще монополізований ринок.

6. За період 2020-2025 рр. частка АТ КБ «Приватбанк» у загальній сумі залучених строкових депозитів населення помітно зменшилась, а саме з 29,8% у 2020 році до 19,6% за результатами 2025 року. Це вказує зменшення присутності на ринку та на перетікання частини депозитів АТ КБ «Приватбанк» до інших банків. Присутність на вітчизняному кредитному ринку АТ КБ «Приватбанк» поступово зростає. Зокрема частка банку зросла з 9,5% у 2020 році до 14,9 % у 2025 році. АТ КБ «Приватбанк» є лідером кредитування фізичних осіб. Питома вага банку на даному секторі у 2025 році склала 33,8%, слід додати що у 2023 році даний показник зріс аж до 37,7%. Частка банку на ринку кредитів юридичним особам зросла з 3,3% у 2020 році до 7,7% у 2025 році.

7. Лідируючі позиції у сфері цифрової трансформації займає АТ КБ «ПриватБанк», який демонструє найбільш комплексний підхід до впровадження цифрових інновацій. Банк активно використовує технології Big Data, інструменти штучного інтелекту, open banking та хмарні сервіси, що забезпечує високий рівень автоматизації операційних процесів і персоналізації фінансових послуг. Важливою конкурентною перевагою банку є повна інтеграція електронного документообігу та активна співпраця з державними цифровими платформами, зокрема сервісом «Дія».

8. Протягом досліджуваного періоду частка власного капіталу банків з державною участю дещо знизилась з 44,8% у 2020 році до 43,7% у 2025 році. Однак не зважаючи на незначне зменшення питомої ваги, присутність держави у капіталі банківської системи України досить значна. За період 2021-2025 роки частка державних банків у загальному обсязі чистих активів склала 53%. Державні банки, в тому числі АТ КБ «Приватбанк» за період дослідження зуміли акумулювати на власних рахунках більше, ніж половини коштів населення. Зокрема станом на кінець 2025 року частка депозитів фізичних осіб, відкритих у державних банках склала 62,0%, з яких 37% – це питома вага лідера даного сегменту ринку АТ КБ «Приватбанк».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЖЕРЕЛ

1. Ігнатюк А., Колоша В. концентрація ринку банківських послуг України: сучасний стан та перспективи. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2024. №1(224). С. 37-44. URL: <https://econom.bulletin.knu.ua/uk/article/view/2137/2441>
2. Чіков І.А. Конкуренція: теоретичні підходи до розуміння сутності поняття. *Агросвіт*. 2019. №. 10. С. 74-80. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/10_2019/12.pdf
3. Швидка Т. Проблеми забезпечення добросовісної конкуренції та впровадження правил ринкової економіки. *Господарське право і процес*. 2021. №3. С. 126-131. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/3/20.pdf>
4. Конкурентоспроможність підприємства: навчальний посібник / І.А. Дмитрієв, І.М. Кирчата, О.М. Шершенюк – Х.: ФОП Бровін О.В., 2020. 340 с.
5. Мельник С.М. Проблеми визначення предмету конкуренції як концептуальної основи змісту та видів конкурентоспроможності підприємств. 2025. URL: DOI 10.33111/vz_kneu.38.25.01.08.054.060
6. Маркетинг у банках: навч.посібник Р.М. Безус, Л.М. Курбацька, І.Г. Кадирус, А.С. Донських, Д.В. Воловик. Дніпро:Журфонд, 2019. 320 с. URL: <https://dspace.dsau.dp.ua/bitstream/123456789/2858/1/Marketing%202019.pdf>
7. Лютий І.О. Банківський маркетинг: підручн. / І.О. Лютий, О.О. Солодка – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 776 с.
8. Руда О.Л. Конкурентоспроможність банків на ринку надання банківських послуг. *Економіка та держава*. 2018. №4. С. 58-61. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/4_2018/14.pdf
9. Жердецька Л.В., Бережна Т.Г. Розвиток банківської конкуренції та її вплив на системну стабільність в Україні. *Економіка і суспільство*. 2016. №.3. С. 382-387. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/3_ukr/67.pdf

10. Чіков І.А. Конкуренція: теоретичні підходи до розуміння сутності поняття. *Агросвіт*. 2019. № 10. 74-80. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/10_2019/12.pdf
11. Шиманська О.П., Городецький М.І. Визначення ринкової моделі вітчизняного депозитного ринку: аналіз концентрації. *InnovationandSustainability*. 2022. №4. С.39-45. URL: <https://ins.vntu.edu.ua/index.php/ins/article/view/98/108>
12. Орел Ю.Л., Альошкіна Л.П., Смаглюк А.А. Типи ринкових систем (конкуренція, монополія, олігополія тощо): взаємозв'язок та їх вплив на ціни, виробництво та економічний результат. *Академічні візії*. 2024. № 35. С. 1-11. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1354/1226>
13. Коляда Ю.В., Позняк С.П. Типологія ринку і динаміка економічного зростання. *Вісник економічної науки України*. 2025. №1 (48). С. 140-152. URL: <https://www.venu-journal.org/download/2025/1/23-Koliada.pdf>
14. Волик С.В. Конкуренція: наукові підходи до визначення при побудові систем управління конкурентоспроможністю підприємств. *Економічний простір*. 2023. № 188. С. 73-78. URL: <file:///C:/Users/E-mashines/Downloads/1352-Текст%20статті-1436-1-10-20240119.pdf>
15. Жалдак Г.П., Сомова Є.В. Аналіз ринкових структур і значення монополій у розвитку економіки. *Бізнесінформ*. 2023. № 4. С. 6-14. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2023-4_0-pages-6_14.pdf
16. Міняйло О.І., Поканєвич В.Ю. Конкурентна політика на ринку роздрібних банківських послуг. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. №4. С. 79-83. URL: <https://dspace.chmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2285/1/Міняйло%20О.%20І.%20с%20Поканєвич%20В.%20Ю..pdf>
17. Бондаренко А.Ф., Малишевська О.О. Роль цінової та нецінової конкуренції банків України у сучасних умовах ринкової економіки.

Ефективна економіка. 2018. №5. URL:
http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2018/62.pdf

18. Волковав., Волкова Н. Конкурентоздатний потенціал банків: сутність та оцінка. *European Journal of Economics and Management*, Чехія. Volume 6 Issue 1 2020. С. 122-129.

19. Гасій О.В., Соколова А.М., Прохар Н.В. Фактори конкурентного середовища у банківському секторі України: регіональний аспект. *Ефективна економіка.* 2021. №5. URL:
http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2021/87.pdf

20. Білий М.М., Пантелейчук М.Г. Конкурентоспроможність банківських установ: сутність та особливості формування. *Проблеми та перспективи економіки та управління*. 2025. №3 (43). С. 326-336 URL:
<http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/344077/331745>

21. Науменко С.Г., Лісовол О.М. Нормативно-правове регулювання конкуренції на ринку банківських послуг. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право*. 2024. Вип. 86: част. 2. С. 324-330. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/01/51.pdf>

22. Конституція України від 28.06.1996 р. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

23. Про банки і банківську діяльність : закон України №2121-III від 7.12.2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>

24. Про Національний банк України : закон України №679-XIV від 20.05.1999 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14>

25. Про захист економічної конкуренції : закон України №2210-III від 11.01.2001 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14?find=1&text=банк#w1_15

26. Про захист від недобросовісної конкуренції : закон України №236-96 ВР від 7.06.1997 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-вр?find=1&text=банк#Text>

27. Про фінансові послуги та фінансові компанії : закон України №1953-IX від 14.12.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text>
28. Офіційний сайт Незалежної асоціації банків URL: <https://nabu.ua>
29. Офіційний сайт Асоціації українських банків URL: <https://aub.org.ua>
30. Офіційний сайт Національного банку України URL: <https://bank.gov.ua/>
31. Шірінян А.С., Шірінян Л.В. Конкурентоспроможність ринку банківських послуг України: фактор суперництва, тенденції та результати. *Економіка України*. 2019. № 6(691). С. 18-38. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2019_6_4
32. Дорошенко Н.О., Дубініна С.Д. Фінансовий підхід до оцінки ефективності управління банком. *Молодий вчений*. 2024. №6 (130). С. 178-184. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/6232/6094>
33. Окрепкий Р.Б., Мигаль О.Ф. Методичні аспекти використання кількісних індикаторів концентрації товарного ринку та ступеня його монополізації. *Український журнал прикладної економіки*. 2016 рік. Том 1. № 4. С. 81-88. URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/16616/1/10.pdf>
34. Огляд банківського сектору. 2026. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2026-02.pdf?v=17
35. Титаренко В. Прямі методи оцінювання концентрації ринку. *Академічні візії*. 2024. Вип. 34. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.13325010>
36. Про кредитні спілки : закон України № 3254-IX від 14.07.23 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3254-20#Text>
37. Офіційний сайт АТ КБ «Приватбанк» URL: <https://privatbank.ua/>
38. Річний звіт групи «Приват» за 2020 р. URL: <https://surl.li/cihzhq>
39. Річний звіт групи «Приват» за 2021 р. URL: <https://surl.li/sjpsah>
40. Річний звіт групи «Приват» за 2022 р. URL: <https://surl.li/zmohjg>

41. Річний звіт групи «Приват» за 2023 р. URL: <https://surl.li/fdzgag>
42. Річний звіт групи «Приват» за 2024 р. URL: <https://surl.li/zdorls>
43. Річний звіт групи «Приват» за 2025 р. URL: <https://surl.li/wnjbuc>
44. Черкасова М.В. Трансформація маркетингової стратегії банку в умовах цифровізації. *Науковий вісник ОНЕУ*. 2022. № 3-4 (292-293). С. 61-67. URL: <http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2022/292-293/pdf/61-67.pdf>
45. Береславська О.І. Трансформація банківських послуг в умовах цифровізації. *Економіка та суспільство*. 2024. № 60. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3649/3578>
46. Реверчук С.К. цифровізація банківського бізнесу: Виклики та можливості для державного регулювання. *Економіка та суспільство*. 2023. №55. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2867/2791>
47. Кретов Д.Ю., Міндова О.І. Цифровізація банківського сектору України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Сталий розвиток економіки*. 2024. №2 (49). С. 223-228. URL: <https://economdevelopment.in.ua/index.php/journal/article/view/965/924>
48. Соломатіна Т.В. Вплив цифрових платформ на конкуренцію в банківській сфері та фінансових послугах. *Економіка та суспільство*. 2025. №77. URL: <file:///C:/Users/E-mashines/Downloads/6360-Текст%20статті-6273-1-10-20250818.pdf>
49. Гончаренко А.С. Вплив сучасних цифрових технологій на конкурентні позиції банків на фінансовому ринку. *Вісник Сумського національного аграрного університету*. 2021. №2(88). С. 35-40 URL: <https://snaujournal.com.ua/index.php/journal/article/view/231/142>
50. Офіційний сайт Monobank URL: <https://monobank.ua>
51. Офіційний сайт АТ «Ощадбанк» URL: <https://www.oschadbank.ua>
52. Офіційний сайт АТ «ПУМБ» URL: <https://www.pumb.ua>
53. Офіційний сайт АТ «Сенс Банк» URL: <https://sensebank.ua>
54. Офіційний сайт АТ «А-банк» URL: <https://a-bank.com.ua>

55. Офіційний сайт АБ «Укргазбанк» URL: <https://www.ukrgasbank.com>
56. Офіційний сайт АТ «Укрсиббанк» URL: <https://ukrsibbank.com>
57. Офіційний банк АТ «ОТП Банк» URL: <https://www.otpbank.com.ua>
58. Офіційний сайт АТ «Райфайзенбанк» URL: <https://raiffeisen.ua>
59. Федішин М., Церковнюк М. Вплив фінтехкомпаній на трансформацію цифрових фінансових послуг. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму. Серія: економіка, психологія та управління*. 2026. №7. URL: <https://doi.org/10.54929/3041-2390-2026-07-03-01>
60. Ukrainian Association of Fintech and Innovative Companies (2025). Kataloh fintekhkompanii Ukrainy 2025 URL: https://fintechua.org/fintech_catalog_2025
61. Офіційний сайт антимонопольного комітету України URL: <https://amcu.gov.ua>
62. Гладчук О., Марич М. Тенденції функціонування державних банків України в сучасних умовах. *Галицький економічний вісник*. 2023. № 5 (84). С. 99-106. URL: <https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/84/1217.pdf>
63. ЗВІТ про результати дослідження ринку банківських послуг у контексті порушення принципу конкурентного нейтралітету шляхом прийняття законодавчих та нормативно-правових актів, якими банки державного сектору наділяються виключними правами на надання банківських послуг в окремих сегментах ринку банківських послуг. URL: <https://amcu.gov.ua/static-objects/amcu/uploads/public/5fa/005/38a/5fa00538a9171513164556.pdf>
64. Огляд банківського сектору. Травень. 2024. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2024-05.pdf?v=17
65. Огляд банківського сектору. Лютий. 2026. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2026-02.pdf?v=17

ДОДАТКИ

Бар'єри розвитку конкуренції у сфері банківського обслуговування

Сфери банківського обслуговування	Суб'єкт(и), що мають привілейовані права
1	2
Обслуговування поточних рахунків для виплати	
пенсій військовим пенсіонерам	АТ «Ощадбанк»
соціальної допомоги внутрішньо переміщеним особам	АТ «Ощадбанк»
житлових субсидій та пільг на оплату житлово-комунальних послуг у грошовій безготівковій формі	АТ «Ощадбанк»
грошової компенсації за належні жилі приміщення для окремих категорій осіб	АТ «Ощадбанк»
Обслуговування поточних рахунків, відкритих для розрахунків	
теплопостачальних та теплогенеруючих компаній з постачальником природного газу, на якого покладено спеціальні обов'язки	АТ «Ощадбанк»
за інвестиційними програмами у сферах теплопостачання, централізованого водопостачання та водовідведення	АТ «Ощадбанк»; ПАТ АБ «УКРГАЗБАНК»
споживачів із газопостачальними підприємствами за спожитий природний газ	АТ «Ощадбанк»; ПАТ АБ «УКРГАЗБАНК»; АТ «Укрексімбанк»
Обслуговування депозитних рахунків, відкритих у банках державного сектору для	
зарахування коштів, пов'язаних із примусовим виконанням рішень	АТ «Ощадбанк»; АТ КБ «ПриватБанк»; АТ «Укрексімбанк»; ПАТ АБ «УКРГАЗБАНК»
розміщення коштів державних і комунальних вищих і професійнотехнічних закладів	АТ «Ощадбанк»; АТ КБ «ПриватБанк»; АТ «Укрексімбанк»; ПАТ КБ «УКРГАЗБАНК»
розміщення тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів	АТ «Ощадбанк»; АТ КБ «ПриватБанк»; АТ «Укрексімбанк»; ПАТ КБ «УКРГАЗБАНК»
розміщення тимчасово вільних коштів єдиного казначейського рахунка та коштів валютних рахунків державного бюджету	АТ «Ощадбанк»; АТ КБ «ПриватБанк»; АТ «Укрексімбанк»; ПАТ КБ «УКРГАЗБАНК»
розміщення коштів, на які накладено арешт у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави	АТ «Ощадбанк»; ПАТ АБ «УКРГАЗБАНК»; АТ «Укрексімбанк»
Обслуговування поточних рахунків ринку електричної енергії	АТ «Ощадбанк»; АТ КБ «ПриватБанк»; АТ «Укрексімбанк»; ПАТ КБ «УКРГАЗБАНК»

Продовження табл. А.1

1	2
Обслуговування поточних рахунків, відкритих для розміщення власних надходжень коштів державних і комунальних вищих навчальних закладів, отриманих як плата за послуги, що надаються ними згідно з основною діяльністю, благодійні внески та гранти	АТ «Ощадбанк»; АТ КБ «ПриватБанк»; АТ «Укрексімбанк»; ПАТ КБ «УКРГАЗБАНК»
Обслуговування поточних рахунків, відкритих у банках державного сектору, для розрахунків із відшкодування частини суми кредитів, залучених на придбання матеріалів/обладнання для впровадження енергоефективних заходів	АТ «Ощадбанк»; АТ КБ «ПриватБанк»; АТ «Укрексімбанк»; ПАТ КБ «УКРГАЗБАНК»

Джерело: складено та розраховано автором за матеріалами [61; 63]